

ARH Diss. B-26778

Tartu Riiklik Ülikool
NSV Liidu ajaloo kateeder

M. R ü m m e l

SUURE SOTSIALISTLIKU OKTOOBRIREVOLUTSIOONI
ETTEVALMISTAMINE JA LÄBIVIIMINE PÄRNUS JA
MAAKONNAS

Diplomitöö

Juhendaja: dotsent K. Siilivask

TRÜ NSV L ajal. kat.
nr. 1385.

Kilingi-Nõmme, 1958

Sissejuhatus

=====

"Revolutsioonid on rõhutute ja ekspuuteeritavate pidupäev. Niivõrd aktiivselt ei suuda rahvamass mitte kunagi esineda uue ühiskondliku korra loojana kui revolutsiooni ajal." ¹

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon on olnud seni ja jääb ka tulevikus üheks kõige suuremaks revolutsiooniks. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon näitas revolutsioonilise rahva suurt loomisindu ning loomingulisi võimeid, mis asendas vana kodanliku korra alused uue ühiskondliku korraga. Nelikümmend aastat tagasi sündis nõukogude riik, uus riik, kes võitleb rahu ja sotsialismi eest. Sellest suurest revolutsioonist võttis osa ka eesti rahvas, eelkõige meie rahva revolutsiooniline osa -tööstus- ja maaproletariaat.

Käesolev diplomitöö käsitleb üht osa Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni sündmustest Eestis - Pärnu linna ja maakonna töörahva võitlust sotsialistliku revolutsiooni teostamise eest

1

Lenin, V.I., Teosed, 9.kd. lk. 90.

nõukogude võimu kehtestamise eest.

Töö ülesandeks on näidata kuidas Veebruarirevolutsiooni järgsel perioodil toimus Pärnus bolševike selgitustöö ning nende eraldumine väikekodanlikest vooludest. Ajalooliste kogemuste najal eraldusid töörahvahulga kokkuleppeparteidest ja lähenesid bolševike parteile, mis Oktoobrirevolutsiooni päeval viis nõukogude võimu kehtestamisele Pärnu linnas ja maakonnas; kuidas visas võitluses kodanluse kontrevolutsiooniliste väljaastumistega teostatakse uue nõukogude riigiaparaadi ülesehitamist ja majanduslikku ümberkorraldust tuginedes marksismi-leninismi õpetusele.

Töö koosneb kolmest osast:

I peatükk käsitleb Veebruarirevolutsiooni järgsel perioodil toimunud sündmusi, millest tähtsamateks on Pärnu Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu moodustamine 1917.a. 9. märtsil ning VSDT (b) P Pärnu osakonna loomine 1917.a. aprillis.

II peatükk käsitleb Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamist ja teostamist Pärnus ja maakonnas.

III peatükis käsitletakse nõukogude võimu kindlustamist ja sotsialistlikku ülesehitustööd.

Töö kirjutamisel on kasutatud peamiselt proletaarseid ajalehti "Kiir", "Maatamees" ja

"Tööline". Samuti on kasutatud faktilist materjali tolleaegsest kodanluse häälekandjast "Postimees" ning selle Pärnus trükitavast "Postimehe" Pärnu lisast. Mõningate küsimuste lahendamisel on kasutatud vanadelt revolutsionääridelt saadud suulisi andmeid ning Pärnu koduloomuuseumis säilitatavaid vanade revolutsionäärade mälestusi.

Nõukogude autoreist on kasutatud käesoleva töö koostamisel järgmisi teoseid:

- 1) Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis, Dokumentide ja materjalide kogumis Tallinn, 1957.
- 2) Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis, Tartu Riiklik Ülikool, Tallinn, 1957.
- 3) Reiman, V., Eesti bolševikud võitluses nõukogude võimu eest aastail 1917 -1918, Tallinn, 1917.
- 4) Saat, J., Eesti bolševikud Oktoobrirevolutsiooni ajajärgul, Tallinn, 1956.

Diplomitöös "Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamine ja läbiviimine Pärnus ja maakonnas" on kasutatud Pärnumaa Nõukogu protokollid, kuna töökohast polnud võimalik saada puhkust Tallinnas säilitatavate materjalidega tutvumiseks, mis kahtlemata oleks tulnud tööle kasuks ning aidanud selgitada Oktoobrirevolutsiooni järgse sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise ning nõukogude korra kindlustamise küsi-

musi.

Materjalide kogumisel oli suuri raskusi, kuna Pärnu töörahval polnud Oktoobripäevil oma häälekandjat nagu teistes linnades Viljandis ja mujal. Proletaarsetes ajalehtedes " Kiir ", " Tööline " ja Maatamees " ning kodanluse häälekandjas " Postimees " Pärnu väljaanne on andmed väga napid ning üldsõnalised. Ajalehtedes materjalidele lisaks kasutati töös vanade revolutsionääride mälestusi, mis aga mitmel juhul ei ühtunud ajakirjanduse andmetega.

Lenin nimetas tsaari-Venemaad rahvaste vanglaks. Ka meie väike kodumaa, kus elas veidi rohkem kui miljon inimest ja mille pindala oli umbes 45 tuhat km², oli üheks tsaari-Venemaa rahvaste vangla ääremaaks, milline omas aga erilist strateegilist tähtsust. Maa põhielanikeks olid eestlased, kuid administratiivselt ei moodustanud Eesti tervikut. Maa oli jaotatud kaheks kubermanguks: põhjapoolsed maakonnad moodustasid Eesti kubermangu, lõunapoolsed maakonnad aga Liivi kubermangu. Alles pärast Veebruarirevolutsiooni ühendati nii Põhja-kui

ka Lõuna-Eesti maakonnad üheks Eesti kuberman-
guks.

Eesti, milline omas ülevenemaalises ula-
tuses nii geograafilist kui ka strateegilist
tähtsust, erines Kagu-Venemaa, Kesk-Aasia ja
Siberi poolsetest ääremaadest veel selle poolest,
et ta oli majanduslikult enam arenenud. Siin asu-
sid ülevenemaalise tähtsusega tööstuskeskused
nagu Tallinn ja Narva, samuti omasid Eesti sada-
mad erilist tähtsust kaubanduse - ja sõjasada-
matena. Tallinna sadam oli kaubakäibelt Balti
mere basseinis kolmandal kohal.

Eestis oli tööstuse konsentratsioon kõrge.
Peamised suureettevõtted asusid Põhja-Eestis. Siia
oli ka koondunud teadlikum ja revolutsioonilisem
osa proletariaadist.

Oktoobrirevolutsiooni üheks kiirendajaks
oli I maailmasõda. Sõda tekitas häda ja vilet -
sust rahvahulkades, rikastades aga kapitaliste
ja mõisnikke.

Erinevalt Põhja-Eestist Lõuna-Eesti linnad,
nende hulgas ka Pärnu, kujutasid väikekodanlik-
ke linnu. Kuna siin puudus rohkearvuline prole-
tariaat, kujunesid ka revolutsioonisündmused
erinevates tingimustes.

Vahetult enne Vaabruarirevolutsiooni oli Pärnu väikekodanlik keskus, kuna sajandi esimesel aastakümnel oli ta ülevenemaalise tähtsusega tööstuskeskus. Pärnus asusid mitmed ettevõtted: mitu saevabrikut; õllevabrik, tikuvabrik, korgivabrik, värvimistöökoda ja teisi ettevõtteid. Aastal 1900 alustas Pärnus tööd üks suuremaid Baltimaade tselluloosivabrikuid "Waldhof". Vabrik kasvas väga kiiresti. Kui 1901. aastal oli "Waldhofis" 949 vabrikutöölist, siis 1913. aasta andmeil töötas siin ca 3000 töölist.¹ Kahjuks puuduvad andmed ettevõtte kohta I maailmasõja algusest kuni 1915. a. augustini, mil teatavasti hävitati vabrik. Töölised organiseerisid majandusliku iseloomuga streike töötingimuste parandamise eest võitlemiseks. Üks suuremaid streike toimus 1913. aasta lõpul, kui ettevõttes streikis üle 2000 tööliste. Vabriku administratsioon kuulutas välja lokaudi, kuid 20 päeva pärast oldi sunnitud töölisti tööle tagasi võtma.² "Waldhofi" vabrik sai n.ö. sepikojaks Pärnu bolševike tegevusele. Siin on oma esimese poliitilise õppetunni saanud bolševikud Suuder, Tolli, Paltmann, Tamm, Eitberg ja teised.

1 _____
Eesti IV, Pärnumaa, Tartu, 1930. lk. 734

2 Vana bolševiku August Tolli mälestused, asuvad Pärnu koduloomuuseumis.

1905.a. revolutsiooni käigus organiseeriti Pärnus sotsiaaldemokraatlik grupp, mis kuulus VSDT (b) Partei koosseisu. 1906.a. andmeil kuulus gruppi 180 liiget. Side oli ka teiste sotsiaaldemokraatliku partei organisatsioonidega, kust saadi parteilist kirjandust. Sotsiaaldemokraatliku partei grupp andis oma nimel välja üleskutseid ning organiseeris tööliste seas propagandat. 1908.a. 28.oktoobril seoses ülevenemaalise reaktsiooni perioodiga otsustati partei Pärnu grupp likvideerida. Uus partei grupp alustas tegevust 1910.aastal, mil viimase poolt organiseeriti 1.mai pühitsemist Pärnus. II sotsiaaldemokraatliku partei grupp aga nõrgenes juba alguses seoses 1910.a. areteerimistega.¹ Paljud töölised lahkusid ettevõtetest tööpuudusel. Osaliselt proletariaat täienes talupoegade arvel, kes olid maal laostunud ning tulid linna tööd otsima. Selline proletariaadi ümberasetumine nõrgestas poliitilist tööd.

I maailmasõda katkestas ajutiselt ka Pärnu linna majandusliku tegevuse. Toormaterjali puudumisel katkestasid töö korgivabrik ja rida teisi käitisi. Merekaubandus oli ajutiselt katkenud ning tööstustel tuli piirata kivisöe kasu-

¹ ENSV RAKA, fond 296, sü.7, leht 99.

tamist. 1915.a. augustis ilmusid Pärnu reidile saksa miinilaevad pärast Kihnu saare juures peetud merelahingut ning tulistasid linna. Vene rannapatareide ja saksa laevastiku vahel toimus tulevahetus. Linna komandant P.V.Rodzjanko oletas, et sakslased saadavad dessandi maale ja andis käsu süüdata tselluloosivabrik, elektrijaam ja õli - ning petroleumilaod. Paanika oli asjatu, kuna sakslased ei saatnud dessanti maale, kuid võimas " Waldhofi " tehas oli muutunud juba rusuhunnikuks.¹

Tööstuse seisak, linnas tekkinud toidu - ainete puudus ning mobilisatsioon põhjustasid elanikkonna vähenemise, eriti aga tööstus - proletariaadi osas. 1977.a. algul kujutas Pärnu endast väikekodanlikku linna. Teadlike tööliste arvuline vähesus ja organiseerimatus avaldasid mõju sündmuste edasisele käigule nii Pärnu maakonnas kui ka linnas.

¹ Eesti IV, Pärnumaa, Tartu, 1930. lk 735.

I

Veebruarirevolutsioon ja kaksikvõimu =====

periood Pärnus ja maakonnas =====

Teine kodanlik-demokraatlik revolutsioon Venemaal algas tööliste suurte demonstratsioonide ja streikidega Petrogradis, Moskvas ja mujal. 27. veebruaril võitis revolutsioon Petrogradis.

Vene kodanlus, kes püüdis paleepöördega ära hoida revolutsiooni, oli aga võimetu muutma juba kujunenud revolutsiooni käiku. Pärast Veebruarirevolutsiooni võitu Petrogradis levis revolutsioonilaine üle kogu Venemaa. Toetudes vene proletariaadi otsustavale võitlusele, tõusid üles vana korra vastu ka teiste tsaari-Venemaa rahvaste rõhutatud klassid.

Teated Veebruarirevolutsiooni võidust jõudsid ka Eestisse, vaatamata sellele, et raudtee, telegraaf ja post ajutiselt ei töötanud. Kohalikud võimud püüdsid revolutsioonilisi väljastumisi ennetada ja neid ära hoida. Mõni päev enne Veebruarirevolutsiooni toodi Tallinna uusi sõjavägesid, samuti kehtestati siin sõjaseisukord. Need katsed aga ei andnud tulemusi.

1. märtsil jõudsid teated Petrogradi sündmus -
test Tallinna. Märtsikuu esimestel nädalatel
moodustati Eesti tähtsamates keskustes töölis-
te soldatite saadikute nõukogud, mis kujutasid
endast proletariaadi ja talurahva diktatuuri.
Nõukogude idee oli olnud juba tööliste teadvu-
ses 1905.a. saadik. 1905.a. esimese kodanlik -
demokraatliku revolutsiooni käigus tekkisid ka
Eestis esimesed tööliste saadikute nõukogud.
Iseloomulik on aga see, et Veebruarirevolutsioo-
ni ajal loodud nõukogud sattusid alul väike -
kodanlike parteide - esseeride ja menševike
mõju alla. Tsarismi kukutamisega haaras revo -
lutsiooniidee kõige laiemaid töölishulki, samu-
ti talupoegi, kes alles ärkasid poliitilisele
elule. Need laiad eksploateeritavad massid
olid veel poliitiliselt väheküpsed, ning pol -
nud varustatud marksismi - leninismi teooriaga.
See aga võimaldas hästimaskeeritud väikekodan-
lastel neid tõmmata enda poole, lubades neile
sõnades palju, kuid tegudes vähe. Proletariaadi
klassikoosseis oli muutunud I maailmasõja ajal,
mil paljud ettevõtted suleti ja paljud kaadri-
töölised saadeti rindele. Need asjaolud põhjus-
tasid iseloomuliku kaksikvõimu kujunemist. Para-
leelselt proletariaadi diktatuuri organite -
tööliste ja soldatite saadikute nõukogudega
tekkis Venemaal peale Veebruarirevolutsiooni

veel kodanlik Ajutine Valitsus, mille moodus -
tasid kapitalistide ja mõisnike esindajad.

Nõukogudel oli suur toetus sõjaväe, laevas-
tiku ja rahva poolt. Ajutise Valitsuse organid
eksisteerisid ainult tänu sellele, et tööliste
ja soldatite saadikute nõukogudes olid ajuti -
selt saavutanud enamuse väikekodanlikud parteid,
kes tegid kõik selleks, et kodanlus püsiks või-
mul.

Eesti väiksemates keskustes nagu Viljandis,
Pärnus, Võrus ja mujal revolutsioonilised sünd -
mused hilinesid. Kodanlus püüdis ka igati ära
hoida teadete levimist Petrogradist Eestisse.
Ajutiselt ei töötanud post ega telegraaf. "Posti-
mehe" Pärnu väljaanne teatas 2.märtsil, et "Pet-
rogradi ajalehti ei ole ka mitte täna tulnud"¹

Pärnu kodanlus, kuuldes tsaari kukutamisest
Petrogradis, asus kohe olukorda kasutama enda
huvides. Revolutsioonisündmused Pärnus algasid
6.märtsil. Rahvahulgad tulid tänavale ja võtsid
politseilt ja žandarmeeridelt relvad.² Kodanlus
kiirustas oma soovikohase " kõikide kodanike
nõukogu" moodustamisega. Tsaariaegne linnavoli-
kogu valis endi hulgast 6.märtsil "täitevkomitee"

¹ "Postimees" Pärnu väljaanne nr.48, 2.III 1917.

² "Postimees" Pärnu väljaanne nr.48, 2.III 1917.

mida nimetati " tööliste, soldatite ja kodanik-
kude täidesaatvaks komiteeks". Peale tuntud
Pärnu kodanlike tegelaste Kuusmeri, Püskari,
Taltsi ja teiste valiti täitevkomiteesse "töö-
liste" sildi all majaomaniku poeg Kuska¹. Bolše-
vik A. Tolli oma mälestustes märgib, et 3.märt-
sil oli loodud Tööliste Saadikute Nõukogu, ku-
hu veel ei kuulunud soldatite esindajad². Arva -
tavasti on siin eksitus kuupäevaga. Ka ajakir-
jandus ei kajasta sellist sündmust.

Samuti kui tööliste soldatite saadikute
nõukogu oli puhtkodanlik, nii ka revolutsiooni
käigus moodustatud miilits oli kodanlik. Linna
ajutiseks miilitsa ülemaks valiti endine polit-
seiülem abi³. Ka linna miilitsateks said endi-
sed linnavahid, kuna need hästi " asja tundsid".

Vahetult peale Veebruarirevolutsiooni
haaras Pärnus võimu kodanlus, kes asus kindlus-
tama oma positsioone. Nii moodustati siin koha-
lik valitsus kui ka miilits kodanluse esindaja-
test.

I maailmasõja ajal asusid Pärnus Vene
Põhjarinde väeosad. Sõjaväeosad sageli vahetu -
sid. Täpsed andmed Pärnus asunud sõjaväeosade

¹ Vana bolševiku August Tolli mälestused,
asuavad Pärnu Koduloomuuseumis.

² samas.

³ "Postimees" Pärnu väljaanne nr.61,17.III 1917.

kohta puuduvad. Ajutine Valitsus ei võtnud mi -
dagi ette sõja lõpetamiseks. Tsaariaegne hier -
arhia sõjaväes kestis edasi. Kõrgemad sõjaväe -
lased suhtusid põlastavalt reameestesse. Sõdu -
ritel tekkis konflikt Pärnu linna komandant
Ostapenkoga, kes oli sõduritega käitunud äärmi -
selt toorelt. Bolševik August Tolli oma mäles -
tustes kõneleb nendest sündmustest: 8. märtsil
tulid sõdurid kasarmutest välja ning liikusid
organiseeritult Riia maanteele, et areteerida
polkovnik Ostapenko. Sõdurid ise laususid nalja -
tades: " Läheme Ostapenkole vitsu andma". Linna -
valitsuse hoone ees peatus rahvahulk ning Osta -
penkole saadeti käsk kohe ilmuda sõdurite ette.
Viimane keeldus. Alles siis, kui sõdurid and -
sid kogupaugu, ilmus Ostapenko relvastatuna. Sõ -
durid tapsid ta. Laip visati rentsliisse, kust
ema selle hiljem oli ära viinud. Tulevahetusel
sõdurite ja Ostapenko vahel sai haavata kolm
sõdurit, kellest kaks haiglas surid¹. 8.märtsi
sündmused Pärnus olid üheks suuremaks väljaastu -
miseks Veebruarirevolutsiooni päevil.

8. märtsil tulid Pärnu Narva bolševikud,
kes paljastasid kodanluse tehinguid " nõukogu "

1

August Tolli mälestused, Pärnu Koduloomuuseumis.

moodustamisel. Ülelinnaline koosolek otsustas valida uue tööliste ja soldatite saadikute nõukogu. Valiti viieliikmeline komisjon: 3 soldatit ja 2 töolist, kelle ülesandeks jäi uue nõukogu valimiste organiseerimine.¹

Juba enne 8.märtsi sündmusi avaldas kodanlus hirmu revolutsiooni süvenemise ees, mis avaldus selles, et 6.märtsi linnavolikogu koosolekul loodi Saksa-Eesti blokk. Pärnu eduera - kondlane Kuusner avalikult ütles, " ... et nüüd on aeg tulnud, kus meie teiega (s.o. sakslastega - M.R.) ühiselt peame tööle hakkama, et pahempoolsete vastu võidelda".² Nii asus täidesaatev komitee töö juurde vanades raamides. Eesti kodanluse häälkandjas " Postimehe " Pärnu lisa, anti koguni sunduslik määrus välja, mille järgi juba tänavale kogunenud rahvahulki nimetati uue korra vastasteks.³

Narva bolševike selgitustöö Pärnu tööliste hulgas, konflikt sõdurite ja kõrgemate sõjaväelaste vahel ning eesti kodanluse blokeerumine sakslastega viis selleni, et 9.märtsil valiti uus täidesaatev komitee, kus nüüd enamuses olid vene rahvusest sõjaväelased. Sakslased

¹ Kiir nr. 23, 22. IV 1917.

² Kiir nr. 47, 24. V 1917.

³ Kiir nr. 47, 24. V 1917.

heideti välja, paar käsitöölist nimetati "töölaliste esindajateks".¹

Pärnu Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogusse valiti nüüd endisest täitevkomitee koosseisust ainult eestlased, kusjuures eestlasi esindasid seal ainult eesti kodanluse väikekodanlike parteide: esseeride ja menševike juhtivad tegelased. Täitevkomitee koosseisu tulid juurde esindajad kohalikest vene väeosadest. Selle sammuga püüdis kodanlus end näidata tõelise rahvaesindusena. Muidugi ei saanud selline komitee mingil määral olla rahvahuvide väljendajaks.

Ajalent "Kiir" kirjutas toimunud ümbervalimiste kohta: "Vana Saksa kants, linnavalitsus on meil langenud ja linnaametisse eestlased valitud, kuid ainult sellest samast ringkonnast, kes ennem sakslastega ühes volikogus töötasid. Aeg oleks ka Pärnu töörahvaklassil oma õiguste eest välja astuda ja linna omavalitsusest osavõtmiseks ka eneste asemikku dele õigust nõuda"²

9. märtsil toimus tapetud sõdurite Panjušini ja Matjušenko matus. See kujunes massili-

¹ "Postimees" Pärnu väljaanne nr. 55, lo. III 1917.

² Kiir nr. 11, 7. IV 1917.

seks demonstratsiooniks. Langenute põrmud viidi endises Kuninga (praegune V.Kingissepa - M.R.) tänavas asuva kiriku aeda. Haul peeti revolutsioonilisi kõnesid ja kalmud mattusid pargadesse. Otsustati langenute perekondade heaks ja hauasamba püstitamiseks koguda raha - summasid.¹

10.märtsil seisis töö ka Sindi vabrikus revolutsiooniliste soldatite mälestuseks. Kuid Sindis toimus see hoopis erinevalt. Kui Pärnus toimus sõdurite matus poliitilise demonstratsioonina, siis Sindis mindi kirikusse ja lauldi " kui vägev Issand Sionis on". Samas otsustati ka Ajutise Valitsusele tervitustelegramm saata.² Pole ka imestada kui Sindi Vabriku direktor Althausner oma kõnes toonitas, et ta töölistega uut valitsust toetab.³ Sindi tööliste klassiteadvus oli veel võrdlemisi madal. Piirduti peamiselt majanduslike nõudmistega. Tööliste elutingimused Sindis olid äärmiselt rasked. Palgad olid väga madalad. Meestöölised said 70 - 80 kop. päevas, naistöölised 40 - 50 kop.⁴ Toiduaineid oli aga vähe ja need olid kallid. Töölised kirjutasid oma muredest ajalehele

1 _____
" Postimees " Pärnu väljaanne nr.57,
13.III 1917.

2 Kiir nr.2, 22.III 1917.

3 samas.

4 Kiir nr.8, 1.IV 1917.

" Kiir ", kes kaitses nende huve.

Majanduslikes nõudmistes saavutasid sindi töölised Veebruarirevolutsiooni järgi töö - ja elutingimuste paranemist. Tööliste nõudel kehtestati Sindis alates 20.märtsist 8- tunnine tööpäev¹, ning aprillis suurendati tööliste palka mõningates osakondades 40 % võrra.²

Vastandina Põhja-Eesti tööstuskeskustele, Tallinnale ja Narvale, olid Lõuna-Eesti linnad väikekodanliku klassistruktuuriga. Nagu eel - pool nimetatud, Pärnus oli proletariaat poliitilises mõttes vähe arenenud. Ehkki teated Veebruarirevolutsioonist jõudsid Pärnu märtsi - kuu esimestel päevadel, moodustati Pärnu Töö - liste ja Soldatite Saadikute Nõukogu alles 9. märtsil. Komiteesse valiti ainult üks töö - liste esindaja. Sisuliselt tekkis tõsisem töö - liste esindus Pärnu Tööliste ja Soldatite Saa - dikute Nõukogus alles 7.mail, mil valiti nõu - kogusse 9 tööliste esindajat.³

Veebruarirevolutsioon viis ühe ajaloolise perioodi, s.o. tsarismi kukutamise lõpule ja kindlustas laialdased poliitilised vabadused. Samal ajal esseeride ja menševike kokkuleppe

¹ Kiir nr. 6, 28.III 1917.

² Kiir nr. 8, 1. IV 1917.

³ Kiir nr. 41, 15. V 1917.

poliitika kindlustas kodanlusele ajutiselt võimu. Ajutise Valitsuse võimu kindlustamiseks kohe peal. Määras Ajutise Valitsuse komissar I. Poska maakonnakomissarid. Pärnu maakonnakomissariks määrati advokaat N. Talts.¹

Ajutine Valitsus jätkas sedasama väike-rahvaste rõhumise poliitikat, mida oli teostanud tsaarivalitsus. Ta vaid püüdis vanu rahvusliku rõhumise vorme asendada uute, enam rafineeritud rõhumise vormidega. Ajutine Valitsus tundis hirmu revolutsioonilise liikumise süvenemise pärast ja püüdis seda takistada "rahvusliku kodanluse" võimu tugevdamisega kohtadel.

Eesti kodanlikud natsionalistid, kes samuti püüdsid takistada revolutsiooni edasiarenemist, seadsid üles "autonoomia" loosungi. 18. märtsil esitati Eesti Autonoomia projekt Ajutise Valitsuse peaminister vürst Lvovile. Eesti kodanlus organiseeris 26. märtsil demonstratsiooni "autonoomia" eest võitlemiseks. Suuremates keskustes, nagu Tallinnas, Tartus ja Narvas, suhtusid nõukogud eitavalt sellisesse demonstratsiooni ning paljastasid Eesti "autonoomia" tõelist palet. Petrogradis suu-

1

Ivan Vaimani mälestused, Pärnu Koduloomuuseum.

deti siiski organiseerida demonstratsioon loo -
sungi all " Elagu demokraatlik Venemaa ja Auto-
noomne Eesti ! "

26. märtsil organiseeris kodanlus Pärnus
kihutuskoooleku, kus peeti kõnesid nn. "Eesti
Autonoomia" heaks.¹ Sellega püüdis kodanlus
ajada töörahvala puru silma ja näidata end rah-
vuslike huvide kaitsjana. Et demonstratsioonile
" rahvuslikku " ilmet anda, toodi välja rahvus-
likud kui ka punased lipud. Kohalik pastor pi-
das päevakohase kõne ning demonstratsioon lõp-
pes lauluga " Mu isamaa."²

Pärnu kodanlus hakkas koondama oma jõude.

8. mail organiseeriti Eesti demokraatliku era -
konna Pärnu osakond.³ 14. mail läks advokaat
Kuusner ka lõplikult üle kokkulapitud Eesti
demokraatliku - erakonna parteisse.⁴ Samal
kooolekul asutas grupp kaubanduskooli õpeta -
jaid eesotsas esseer Püskariga Pärnu sotsia -
listide - revolutsionääride partei organisat -
siooni.⁵ Huvitav on see, et kooolekule kut-
suti kirikuõpetaja Tennmann, kes muuhulgas
oma kõnes tähendas, et usk olevat rahvale sa -
ma vajalik kui haridus.⁶

1 " Postimees " Pärnu väljaanne nr.68, 27.III 1917.
2 samas.
3 Kiir nr. 41, 15. V 1917.
4 Kiir nr. 47, 24. V 1917.
5 Kiir nr. 41, 15. V 1917.
6 Kiir nr. 41, 15. V 1917.

Suure töö tööliste klassiteadvuse tõstmisel Pärnus tegid seltsimehed Ikmelt, Klaas ja Suuder, kes Tallinnast mitmel korral sõitsid nii Pärnusse kui ka Sinti, et selgitada käesoleva silmapilgu küsimusi, ning et anda rahvale õige bolševistlik orientatsioon.

Ka bolševikud hakkasid koondama oma jõude. Aprilli lõpul tuli Väike-Kuke tänaval Hendriksoni korteris kokku umbes 40 töolist, kus asutati VSDT (b) P Pärnu osakond.² 9 - liikmelise juhatuse esimeheks valiti Leppik ja sekretäriks Tolli. Partei nõukogu moodustati 12 - ja revisjonikomisjon 5 liikmest.² Bolševike parteiorganisatsiooni ridade arv kasvas kiiresti. 14. mail toimus VSDT (b) P Pärnu osakonna üldkoosolek, mil võeti vastu programm ja põhikiri ning tutvustati töölistele partei ülesandeid. Aruandest selgus, et 14. maiks oli liikmete arv kasvanud juba loo - liikmele.³ VSDT (b) P osakonnad loodi ka veel Sindis 1. mail⁴, ning Häädemeestel 28. mail⁵. Eriti elujõuline oli VSDT (b) P Sindi osakond.

¹ Kiir nr. 41, 15. V 1917. (August Tolli nime - tab VSDT (b) P Pärnu osakonna asutamise ajaks märtsi lõppu, mis aga ei ühtu ajakirjanduse andmetega. M.R.)

² Kiir nr. 46, 20. V 1917.

³ samas.

⁴ Kiir nr. 43, 17. V 1917.

⁵ Kiir nr. 57, 5. VI 1917.

Pärnu osakond
ajm. C. P. P.
1917

14. V
100 liiget

Kui 7.mail oli VSDT (b) P Sindi osakonnas 620 liiget¹, siis 28. maiks oli liikmete arv tõusnud 720 liikmele². Partei organisatsioon moodustas tervishoiukomisjoni, ning jätkas võitlust palkade tõstmise eest, kuna tööliste taotlus palkade kõrgendamiseks oli 6.mail vabriku administratsiooni poolt tagasi lükatud. VSDT (b) P Sindi osakond saatis oma esindaja Seljamaa VSDT (b) P Põhja-Balti organisatsioonide komitee koosolekule, mis toimus Tallinnas 11.mail³.

VSDT (b) P Pärnu osakonna loomisega kasvas tunduvalt bolševike autoriteet. 22.mail valiti VSDT (b) P Pärnu osakonnast kaks esindajat, Petri ja Tolli, Pärnu Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogusse⁴. Samal parteiorganisatsiooni koosolekul valiti kolmeliikmeline komisjon, kes pidi kontrollima tarbeainete komitee tööd. Tarbeainetekomitee, mille esimeheks oli esseer Kuusner, töötas üsna veidratel alustel: rahvale määratud toiduained läksid iga päevaga kallimaks ja omaduste poolest halvemaks. Uuele komiteele tehti ülesandeks kontrollida piima müügipunkte, et rahvale piima asemel vett ei müüda. Kodanlik toiduaine-

¹ Kiir nr. 41, 15. V 1917.

² Kiir nr. 56, 3. VI 1917.

³ Kiir nr. 41, 15. V 1917.

⁴ Kiir nr. 55, 2. VI 1917.

tekomitee hangeldas toiduainetega, kuna rahvale seda vähestki, mida nad toiduainetekomitee kaudu said, pidid vabaturuhinnaga ostma.

Juunis muutus Pärnu elanike toitlus - tamine järsult halvemaks. Toitluskomitee oli endiselt linna kodanluse käes. Elanikele anti kuus ainult 10 naela rukki - ja 5 naela nisujahu inimese kohta, kusjuures suhkru hulka vähendati 2 naelalt 1,5 naelale. Räimed maksid 4-5 rbl.¹ pang. Rahvas nälgis. Tarbeainetekomitee esimees aga endiselt spekuleeris toitainetega.

Eesti kodanlus hakkas kiirustama maa - nõukogu valimiste läbiviimisega, et mitte anda bolševikele aega valimiseelse selgitustöö tegemiseks. Ja seepärast määrati kubermangu ja maanõukogude valimised 23. maille. Tallinna Nõukogu Täitevkomitee pöördus Poska poole ettepanekuga, et valimised edasi lükatakse. Poska aga ignoreeris Tallinna Nõukogu ettepanekut. Suure häälteenamusega otsustati 26. mail Tallinna Nõukogu poolt kubermangu - komissar Poska tagandada. Selle sündmuse järelkajad Pärnus olid järgmised: nn. Eesti Seltside Liidu (s.o. Eesti demokraatliku erakonna ja esseeride organiseerimisel - M.R.)

1

Kiir nr. 65, 14. VI 1917.

poolt saadeti telegramm vürst Lvovile, milles avaldati protesti Poska tagandamise kohta.¹ 6.juunil aga toimus VSDT (b) P Pärnu osakonna organiseerimisel rahvakoosolek.² Bolševike sõnavõtte mõjul kiitis koosolek heaks Tallinna Nõukogu otsuse Poska tagandamise kohta: " VSDT (b) P Pärnu osakond tervitab Tallinna Tööliste ja Sõjaväelaste Saadikute Nõukogu tema energilise väljaastumise tõttu 26. mail 1917.a. komissar Poska ametist tagandamise asjus ja näeb õigast ametnikku kubermangu komissari kohal ainult rahva poolt valitud asemikus."³

Valimised toimusid siiski 23.mail äärmiselt ebademokraatliku valimismäärustiku alusel. Nii ei saanud valida isikuid, kes olid vallas elanud alla aasta. See aga puudutas just maaproletariaati, moonakaid ja sulaseid, kes olid sunnitud töökohti vahetama.

Valimistel maakonnanõukogusse esines Pärnumaal peamiselt kolm nimekirja: suurpõllupidajad (maaliidu rühm), väikepõllupidajad (keskrühm) ja maatamehed. Pahempoolsesse rühma, kuhu kuulusid maatamehed, läksid ka sotsiaaldemokraadid blokis sotsialistide revolutsionääridega. Nii ei esindanud pahem-

¹ " Postimees " Pärnu väljaanne nr.116, 30. V 1917.

² Kiir nr.63, 12. VI 1917.

³ samas.

poolne rühm valimistel bolševistlikku plat - vormi, vaid liitus poolmenševistlike väike - kodanlike vooludega. Muidugi see oli suur vi - ga, mis tulenes VSDF (b) P Pärnu osakonna sisemisest ebakindlusest, ning näitas partei poolmenševistlikku kallakut.

Valimiste tulemused olid järgmised:

Kubermangu nõukogusse valiti: Arro (maaliit), Lasn, Roos (keskrühm), Jaanusson (pahem - poolne). Kreisinõukogusse valiti: Hansen, Leesment, Tõrvand, Nõmmik, Laarmann (maaliit), Reimann, Raid, Liivak, Markson, Leibur, Kand (keskrühm), Hanschmidt, Talts, Oja, Kopvil - lem (pahempoolne).¹

Nagu juba eelpool mainitud, ei moodus - tanud pahempoolne rühm bolševistlikku plat - vormi. Pole ka imestada, kui esseeride liid - rid Talts ja teised osutusid " pahempoolse - teks". Eriti leidlikult esinesid valimistel Pärnu tuntud advokaadid Leesment, Reimann ja Talts, kes valimistel kandideerisid eraldi rühmades, kuid kelle eesmärgid olid samad. Ja valimiste tulemusena osutusid kõik kolm valituks. Seega kandis valitud maanõukogu purukodanlikku iseloomu, mis sai määravaks ta edaspidisele tegevusele. See tähendas koha -

¹ _____
Kiir nr. 79, 1.VII 1917.

liku riigiaparaadi täielikku üleminekut Pärnus ja maakonnas kohaliku eesti kodanluse kätte. Nende valimiste tulemuse ebaõnnestumise põhjuseks tuleb pidada bolševike partei sisetähelepanu nõrkust temas peituvate väikekodanlike elementide tõttu, ning puudulikku agitatsiooni talurahva seas.

Juunis hakkas bolševike partei oma ridu koondama. 9. juunil, VSDT (b) P Pärnu osakonna koosolekul, kus toimus juhatuse ümbervalimine, valiti enamuse endistest juhatuse liikmetest tagasi. Nii jäi esimeheks endiselt Leppik, abiesimeesteks valiti Paltmann ja Lukas, sekretärideks Petri, Tolli ja Ausmann.¹ Koosolek konstanteeris maanõukogu valimistel tehtud viga, ning otsustas eelnevatel linnavalimistel esineda iseseisva kandidaatide nimekirjaga (varem asusid bolševikud seisukohal, et linnavalimistest tuleb osa võtta blokis esseeridega). See otsus näitab suurt sammu edasi töölisklassi klassivõitluse arengus. Bolševikud nägid, et nad ei või võidelda koos esseeridega, kes olid vaid salgake " selgroota paendlasi " .

¹ Kiir nr. 65, 14. VI 1917.

Pärnu töölised tahtsid organiseerida oma hääle -
kandjat, kuna " Postimehe " Pärnu lisa valgustas
sündmusi kodanluse seisukohalt. Ajalehe organi -
seerimise mõte oli raskesti teostatav, kuna trüki -
kojad ja paberitagavarad olid kapitalistide val -
duses.¹

Sindi bolševikud näitasid organiseeritust.
5.juulil võeti tööliste koosolekul vastu otsus
boikoteerida ajalehte " Postimees " ja selle
Pärnu " saba " tööliklassi vastase propaganda
ja tagurliku suuna pärast. Selle asemel soovita -
ti laiendada proletaarse ajakirjanduse levikut
elanikkonna hulgas.²

Juuli alguses lõppes revolutsiooni rahuliku
arengu periood. Senine võitlus seisnes võitluses
kodanluse ja töörahva vahel. Eesti bolševikud
näitasid rahvale sotsialistliku revolutsiooni pa -
ratamatust. See oli periood, mil eesti kodanlus
suutis veel hoida võimu oma käes, kuna kaksikvõi -
mu tingimustes tööliklass ei suutnud otsustavalt
haarata võimu.³

Teated juulisündmustest Petrogradis jõudsid
Pärnu hilinemisega. Seetõttu toimus meelevaldus
siin 10.juulil kell 11.00. Sõjaväelastest demons -
trandid kogunesid Riia maanteele, kust liiguti

¹ Kiir nr.65, 14.VI 1917.

² Kiir nr.57, 5.VI 1917.

³ Moosberg, H., "Eesti kodanluse kontrrevolutsiooni -
lisest tegevusest ja töörahva võitlusest selle vas -
tu sotsialistliku revolutsiooni rahuliku arengu
perioodil (märts-juuli algus 1917). Suur Sotsialist -
lik Oktoobrirevolutsioon Eestis, Tallinn 1957.

revolutsiooniliste lauludega linna. Kanti puna -
seid lippe ja loosungeid " Maha kontrevolutsioon!"
"Täielik usaldus tööliste ja soldatite saadikute
nõukogudele jne.¹

Linnavalitsus, olles hirmul rahvaliidumise
tõusu pärast, paigutas kasakate polgud ajutiselt
VSDT (b) P Pärnu osakonna ruumidesse. Seega
püüti halvata bolševike partei tegevust. Kodan -
luse häälekandja " Postimehe " Pärnu lisa juu -
beldas, ennustades bolševikele kiiret lõppu.²
Reaktsioonilisest kihutustööst hoolimata laienes
ja tugevnes parteiorganisatsioon.

x x
x

Pärast Veebruarirevolutsiooni oli võim
Eestis läinud tööliste ja soldatite saadikute
nõukogude kätte. Pärnus moodustati Pärnu Töölis -
te ja Soldatite Saadikute Nõukogu alles 9.märt -
sil. Nagu teiste linnade nõukogudes, said ka
Pärnu Nõukogus enamuse väikekodanlikud elemen -
did. Samuti haarasid Pärnus kodanlased endi
kätte toitluskomitee ja miilitsaasutuse. Pärnu
kodanlike elementide ülekaal kohalikus riigi -
aparatuuris seletub linna väikekodanliku üld -
ilmega. Revolutsiooni rahuliku arengu perioodil
asutatakse Pärnus ja maakonnas VSDT(b) P
osakonnad: Pärnus aprilli lõpul, Sindis 1.mail

¹ "Postimees " Pärnu väljaanne nr.150, lo.VII 1917.

² Pärnu Kommunist nr.133, 6.XI 1956.

ning Häädemeestel 28.mail. Parteiorganisatsioonid ei oma sel perioodil veel ainujuhtivat osa masside revolutsioonilises liikumises. Juulisündmustega lõpeb revolutsiooni rahuliku arengu etapp ning algab relvastatud ülestõusu ettevalmistamise periood.

Iga kodanluse katse kindlustada oma ainu - võimu tõi tööliklassile selgust, et ükski kodanlik partei, milline ta nimi ka poleks, ei suuda ega taha kaitsta töötajate huve. Esseerid ja menševikud, kes püüdsid end näidata tööliste heategijatena, hakkasid veerema kokkuleppetele kodanlusega ja tormasid lõplikult kuristikku. 28. veebruaril lubasid nad tingimisi toetada kodanlikku valitsust, 6.mail päästsid nad ta kokkuvarisemisest, lasksid end muuta tema tarveteks, nõustusid pealetungi organiseerimisega rindel ja sõja jätkamist võiduka lõpuni, 9.juunil ühinesid nad kontrévolutsioonilise kodanlusega, revolutsioonilise proletariaadi ja tema eelväe, bolševike vastu, 19.juunil kiitsid nad heaks alanud röövsõja jätkamise, 3.juulil nõustusid nad reaktsiooniliste vägede kohalekutsumisega. See oli bonapartistidele võimu lõpliku üleand - mise algus.¹

¹ Lenin, V.I., Teosed, 25.kd. 1954, lk.213-216

Relvastatud ülestõusu ettevalmistamine ja
=====

Oktoobrirevolutsiooni võit Pärnus ja maa-
=====

konnas

=====

VSDT (b) P VI kongress avati 26. juulil 1917. Kongress otsustas, et üleminek sotsialistlikule revolutsioonile on vajalik ja paratamatu. Kongress võttis vastu bolševike majandusliku platvormi, milles nõuti töölistkontrolli sisseseadmist tootmise jaotamise üle, pankade ja suurettevõtete natsionaliseerimist, mõisnike maade konfiskeerimist ja kogu maa natsionaliseerimist, mis loob eelduse üleminekuks sotsialistlikule plaanimajandusele. Bolševike majanduslik platvorm taotles rahvahulkade koondamist bolševike partei ümber.¹

Võideldes kongressi otsuste täitmise eest kindlustasid eesti bolševikud juulis ja augustis tunduvalt oma mõju nõukogudes. Tallinna Nõukogu Täitevkomitee ümbervalimistel augustis said bolševikud 8, esseerid 8, menševikud 1, internationalistid 1 ja parteituid 2 kohta. Tallinna Nõukogu Täitevkomitee esimeheks valiti bolševik.

¹Reiman, V., Eesti bolševikud võitluses nõukogude võimu eest aastail 1917-1918, Tallinn, 1957, lk. 83-84 (edaspidi Reiman, V.)

Juulis bolševike mõju väikekodanlikes keskustes, muu hulgas ka Pärnus, polnud veel eriti tu-
gev. Pärnu linnavolikogu ümbervalimised toimusid
23. juulil. 8394 valijast hääletas 7287 inimest.¹
Nendel valimistel esinesid Pärnu bolševikud juba
iseseisva valimisnimekirjaga. (nr.2- sotsiaal -
demokraatide valimisnimekiri -M.R.) Töölised esi-
tasid 15 kandidaati. Toimus äge valimiseelne võist-
lus. Pärnu sakslaste agendid käisid linnas hääli
ostmas, pakkudes häälest 3 rubla.²

Valimiste lõplikud tulemused avaldati "Posti-
mehe" Pärnu lisas nr.165, 27.VII 1917. Valimiste
tulemused olid järgmised:

valimisnimekiri	partei	häälte arv
nr.1	venelased	239
nr.2	bolševikud	102
nr.3	esseerid	2437
nr.4	sakslased	1037
nr.5	juudid	103
nr.6	keskerakond	411
nr.7	Eesti demokraatlik erakond	2084
K o k k u :		6413 häält ³

Valimistel said kõige enam hääli esseerid ja
Eesti demokraatlik erakond, kelle käes oli aja-
kirjandus ja kes ühiselt astusid bolševike vastu
laimuga välja. Nende pooldajaid oli ka valimis-
komisjonide koosseisus, kusjuures nad kasutasid

1 "Postimees" Pärnu väljaanne nr.162, 24.VII 1917.
2 Tööline nr.5, 20.VII 1917.
3 "Postimees " Pärnu väljaanne nr.165, 27.VII 1917.

seda ära ning võltsisid valimiste tulemusi.¹
Nimekirja nr.2 kandidaatidest pääses volikogusse ainult bolševik Tolli. Eriti intensiivselt töötas bolševike valimisplatvormi vastu valimiseelsel perioodil "Postimehe" Pärnu väljaanne. Proletaarne ajaleht "Töeline" kirjutas sel puhul: "...iseäranis on siin "Postimehe" Pärnu saba, kes ise õieti midagi ei tea, aga ei väsi ial "Kiire" mehi tõrvamast ... Pärnu kodanikel on "Postimehe" poolt siin sissekasvatatud arvamus, et kellel kaks kuube, siis teine võetakse kindlasti ära (siin mõeldakse bolševikke - M.R.). Pärnu onkel matab teise põranda alla ning käib alati ühega. Nööbid hästi kinni, et veel vesti kallale ei pääseks."² On loomulik, et selline kihutustöö kandis tagajärgi poliitiliselt vähearenenud rahvahulkades. Pärast linnavolikogu valimisi toimus VSDT (b) P Pärnu osakonna koosolek valimiste tulemuste läbiarutamiseks. Kõnelejana esines bolševik Suuder, kes selgitas bolševike ja menševike poliitilisi erisuundi. Ta paljastas menševike sõja jätkamise poliitika sisu. Koosolek märkis, et "... demokraatia kaotas viimastel linnavolikogu valimistel, kuid see peab jääma ka viimaseks kaotuseks."³

Rahvas oli väsinud pikaleveninud sõjast ja majanduslikest raskustest. Selle vastukajana al-

1 Pärnu Kommunist nr.133,6.XI 1957.
2 Töeline nr.16,2.VIII 1917.
3 samas.

gas 31. juulil Jürvetsoni ja linna trükikojas trükistöliste streik. Töölised nõudsid palkade tõstmist 75 % võrra, kuna toiduainete ja tööstuskaupade hinnad olid järsult tõusnud. Laane trükikojas, kus trükiti "Postimehe" Pärnu väljaannet, võeti tööliste palgatõstmise nõuded vastu.¹ Töölistele aga teatati, et lähemal ajal evakueeritakse ettevõtte, ning nelja päeva jooksul sellekohase käsu saamisel tuleb kogu trükikoja sisse-seade ära saata.²

Kodanlus püüdis nii mõnigi kord töölisi hirmutada sakslaste tulekuga. Evakueerimiskäsk oli antud ka Sindi tekstiilettevõttele. Sindi vabrikuvälitsus, kartes tööliste palganõudmist, ähvardas töölisi vabriku sulgemisega. Seda põhjendati töölisele toormaterjali puudumisega. Töölised otsustasid vabriku direktori tagandada. Vabrikuvälitsus aga nõudis, et töölised kirjutaksid direktorile järgmise palve: "Palunetööd vabriku direktoriherra kaastegevusel ja juhatusel alustada!"³ Töölised vastasid sellisele solvavale ettepanekule eitavalt ning VSDT (b) P Sindi osakonna nõudmisel saadeti saadikud Tallinna Töölise ja Soldatite Saadikute Nõukogusse ettepanekuga tulla kontrollima olukorda Sindi tekstiilvabrikus. Tallinnast kohaletulnud komisjon kontrollis ladusid ning lei-

¹Maatamees nr.9, 8.VIII 1917.

²Samas.

³Kiir nr.57, 5.VI 1917.

dis sealt küllaldaselt toormaterjali töö jätkamiseks vabrikus. Vabrikuvalitsus oli sunnitud tööd alustama.¹

Pärnu bolševikud avaldasid protesti Pärnu Nõukogu töö kohta. Pärnu Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu Täidesaatvas Komitees oli esimeheks alamleitnant Nilov, kes töötas käsikäes kodanliku linnavalitsusega. Tööliste esindaja R. Paltmann teatas, et ta paneb oma volitused maha, juhul kui täidesaatvas komitees ümbervalimisi ei teostata. Täidesaatva komitee kirjalikule järelepärimisele vastas VSDT (b) P Pärnu osakond üldkoosoleku otsusele tuginedes: seni, kuni täidesaatvas komitees uusi ümbervalimisi ei korraldata, kus tööliste hulgad oleksid õiglaselt esindatud, ei saa partei oma esindajat komiteesse saata. Nilov avaldas protesti, kuid pani oma volitused maha. Samas avaldati protesti komitee vaevaliku tegevuse vastu tarbeainete jaotamisel. Ühtlasi lisati, et toitluskomitee esimeest Kuusneri ei ole keegi valinud komiteesse, vaid ta pugessinna ise käputäie mõtteosaliste abil. Tema senise tegevuse kohta saadetud kaebused aga jättis täidesaatev komitee kalevi alla.²

VSDT)b) P Pärnu osakonna liikmed ^{R.} Paltmann ja Leppik lahkusid Pärnust. Esimene neist mobiliseeriti sõjaväkke, kuna Leppik lahkus majandus-

¹Kiir nr.57, 5.VI 1917.

²Tööline nr.19, 5.VIII 1917.

likel põhjustel. Seoses kahe parteitöötaja lahku-
misega, korraldas VSDT (b) P Pärnu osakond 6. septem-
bril oma liikmete üldkoosoleku. Liikmete arv
oli septembriks kasvanud 134 inimesele.¹

A. Tollilt saadud andmed - 90 liiget on arvata -
vasti eksitus, kuna 14. mai andmetel oli VSDT(b)P
Pärnu osakonnas juba loo bolševikku, ning vaata -
mata ajutistele repressioonidele on ilmne, et
andmed VSDT (b) P Põhja-Balti organisatsioonide
II konverentsilt on täpsed.²

Pärnu bolševikud palusid Tallinnast saata
tõhusamat abi võitluseks kodanluse vastu. Seoses
kahe parteiliikme lahkumisega toimus komitee ümber-
valimine. Organisatsiooni esimeheks valiti

A. Tolli, asetäitjateks Arro ja Eitberg. Saadi -
kuks VSDT (b) P Põhja-Balti organisatsioonide
II konverentsile esitati bolševik Ausmann.³ Sin-
dist valiti delegaadiks bolševik Seljamaa.⁴

J. Seljamaa oli võitnud suure poolehoiu Sindi
töölise seas. Sindi parteiorganisatsioon organi-
seeris regulaarselt rahvakoosolekuid, kus käsit-
leti sõja, rahu ja revolutsiooni küsimusi.

Sindi parteiorganisatsioon mõistis teravalt
hukka Pärnu Täidesaatva Komitee tegevuse. Komitee

¹ Tööline nr.43, 2.IX 1917.

² suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis.
ENSV TA Ajaloo Instituut, EKP KK Partei ajaloo Ins-
tituut, Eesti Riiklik kirjastus. Tallinn, 1957. lk. 267

³ Tööline nr.53, 14.IX 1917. |

⁴ Tööline nr.48, 8.IX 1917.

hoolitses väga vähe töölisklassi huvide eest. Näiteks olid soldatite naised, kellelt ülekohtu - selt võeti makse, saatnud märgukirja täidesaat - vasse komiteesse, kuid kahe kuu jooksul polnud antud veel mingisugust vastust. Sindi bolševikud hoiatasid, et kui olukord ei parane, siis voli - tatakse Sindi saadikuid pöörduma Tallinna, Töö - liste ja Soldatite Saadikute Nõukogu poole.¹

1.septembril tuli Sinti Helsingi Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu Täidesaatva Komitee liige Karma, et abistada siinset organisatsiooni. Ta pidas töölistele sütitava kõne ja kutsus neid moodustama tõelist ja võitlusvõimelist Pärnu Töö - liste ja Soldatite Saadikute Nõukogu. Valitigi esindajad Pärnu Nõukogusse ja Pärnu Täidesaatvas - se Komiteesse - kokku 23 töolist.²

Sindi bolševikud tegid suurt organisatsiooni - list tööd ka Taali vallanõukogu valimistel, mis toimusid 27.augustil. Sindi vabrik kuulus tol perioodil administratiivselt Taali valla piirides - se. Vallanõukogu valimistel seati üles kolm kandi - daatide nimekirja: 1) Sindi töölised, 2) maata - mehed 3) maaomanikud (viimased esinesid " Eesti demokraatliku erakonna " nime all - M.R.) Vaata - mata 3.nimekirja pooldajate kihutustööle, lõppesid valimised tööliste võiduga. Vallanõukogusse valiti 14 tööliste esindajat, 5 maatameest ja 6 maaoma -

¹ Tööline nr.48, 8.IX 1917. 7

² samas.

nikku. Vallavanemaks valiti VSDT (b) P Sindi osakonna kassapidaja A.Jürgenson.¹ Võit Taali vallanõukogu valimistel oli Sindi töölistele suureks poliitiliseks võiduks. Sindi parteiorganisatsioon oli tunduvalt kõrgemal poliitilisel tasemel kui Pärnu organisatsioon. Sindi parteiorganisatsioon oli kompaktne ning tugeva poliitilise võitlusvõimega. Seda tõendab fakt, et partei juhatuse ümbervalimistel 30. septembril valiti endine koosseis tagasi.²

Meeleolu maal muutus ärevaks seoses vallanõukogu valimiste ja maaküsimuse lahendamisega. Paljudes valdades saavutasid vallanõukogude valimistel võidu tööliste ja maatameeste esindajad. Vana revolutsionäär J. Rosenberg kirjeldab järgmiselt vallanõukogu valimisi Kilingi-Nõmmes: valimised toimusid laiade rahvahulkade osavõtul ning revolutsiooniliste meeleavalduste tähe all. Lauldi revolutsioonilisi laule. Mitmel pool toimusid rahvamiitingud. Valla volikogusse valiti 22. saadikut, nendest tööliste poolt 17 ning kodanluse poolt 5 suurpõllupidajat.³

Toris, samuti Häädemeestel saavutasid vallanõukogu valimistel võidu maatamehed. Häädemeestel esitati 2 valimisnimekirja: 1) maatameeste nimekirj - poolt 319 häält
2) (edumeelsed) väikepõllumehed - poolt 64 häält.⁴

¹ Tööline nr. 49, 8. IX 1917.

² Tööline nr. 71, 5. X 1917.

³ Revolutsionäär J. Rosenbergilt saadud andmed.

⁴ Tööline nr. 51, 12. IX 1917.

Vallanõukogu valimiste tulemused näitavad rahva revolutsioonilise aktiivsuse kasvu, ta usalduse pöördumist bolševike ja nõukogude poole, näitab murrangu algust kehvtalurahva meeleolus, selle pöördumist bolševike poole. Isegi kesktalu - rahvas hakkas bolševikke toetama.

Maatameeste nimekirjade võit reas Pärnumaa valdades andis kodanlusele raske hoobi.

Pärnu linnas aga endiselt võimutsesid kokkuleppeparteid. Pärnu linnavolikogu, mis valiti 23.juulil, pidas oma esimest istungit uues koosseisus 16.augustil. Kohal viibis 56 volinikku, kelle hulgas oli ainult üks bolševik-A. Tolli.¹ Selline linnavolikogu ei teinud midagi rahva elutingimuste parandamiseks. Palkadeks määrati linna peale 6000 rubla, abile 3600 rubla, linnanõuni - kele 1800 rubla ning sekretärile 3600 rubla kuus.² Nendele ametikohtadele valiti linna tähtsamad kodanlikud tegelased. Tööliste esindaja Tolli tegi ettepaneku valida linnapea asemele linnanõukogu esimees, nagu oli soovitanud sm.Ikmelt Tallinnast. Kodanlus, nähes selles linnapea õiguste piiramist, lükkas selle ettepaneku tagasi. Pärnu linnapeaks valiti advokaat Leesment, kelle kandidatuuri vastu oli ainult Tolli. See koosolek oli selgeks tõendiks, et Pärnu kodanlus hoidis linnavalitsuses võimu enda käes.

¹Maatamees nr.18, 23.VIII 1917.

²Maatamees nr.18, 23.VIII 1917.

Ehkki Pärnus oli kodanlus faktiliselt võimul, tundis ta end revolutsioneeruva rahva ees ebakindlana. Oma isikliku varanduse ja julgeoleku kindlustamiseks ning tööliste vastu võitlemiseks otsustas Pärnu kodanlus organiseerida tagavaramiilitša. Rahvahulkadele põhjendati selle loomise vajadust sakslaste peatse tulekuga.¹ Linnas aga valitses tööpuudus. Tarbeainetekomitee lubas suurnikke viljaga loomi nuumata, kuid rahvale tšekkidega saadavat vähest toidupoolist välja ei antud. Samal ajal täitsid ärimehed oma kukruid ja spekulerasid. Mereküla elanikele müüdi rukki - ja odraprügi kokkusegatult, millest polnud võimalik valmistada mingit toitu.² Olukorra parandamiseks ei võtnud ka Pärnu Tööliste ja Soldatite Saadükute Nõukogu midagi ette, kuna ka siin olid juhtival kohal esseerid ja menševikud. Ei ole andmeid, et töölised oleksid otsustavalt saavutanud oma olukorra parandamist.

Masside revolutsioonilise mobiliseerimise perioodil hakkas Pärnu töölisklass kodanlusest eemalduma ja revolutsioonilised meeleolud järjest süvenesid, kuigi kodanluse positsioon oli siin veel küllalt tugev ja proletariaadi mõju oli väike, võrreldes teiste tööstuslike piirkondadega.

Septembris-oktoobris algas uus periood

¹Tööline nr.57, 19.IX 1917.

²Maatamees nr.39, 19.IX 1917.

Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamise ajaloos. Algas nõukogude massilise bolševiseerumise periood. 31.augustil läks bolševike kätte Petrogradi nõukogu, 5.septembril Moskva Nõukogu. Nendele hakkavad massiliselt järgnema teised nõukogud, nende hulgas ka Eesti Nõukogud. Kui Tallinna Nõukogu bolševiseerumine kujunes võrdlemisi kergeks, siis oli see protsess märksa keerulisem just Lõuna-Eesti keskustes, kuna siin oli kodanluse ja kokkuleppeparteide mõju tugevam.

Pärnu Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu ümbervalimiste kohta puuduvad andmed. Teatavat poliitilist mõju avaldas Pärnu Nõukogu tööle 23.sindi töölise saatmine Pärnu Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogusse ja selle täitevkomiteesse. Ivan Vaiman, Pärnu Nõukogu liige, kirjeldab olukorda Pärnus vahetult enne Oktoobrirevolutsiooni järgmiselt: "Pideva selgitustöö tulemusena isoleerisime kodanlik-natsionalistlikud elemendid ja nende mõju Pärnus ja Pärnu maakonnas kahanes. Ajutise Valitsuse esindajate laialiajamise momendiks Oktoobrirevolutsiooni päevil ei olnud Pärnus kodanlusel enam mingi sugust reaalselt jõudu peale tühise arvu riigi-aparaadi (siin mõeldakse kodanlikku linnavalitsust ning Ajutise Valitsuse maakonnannõukogu ning nende haldusorganeid - M.R.) ametnike.¹

¹Vaimani mälestused. Pärnu koduloomuseum.

Oktoobriks 1917 kujunes välja revolutsiooniline situatsioon, kus ekspuuteeritavad klassid ei tahtnud ja ekspuuteerivad klassid ei saanud enam elada endist viisi. Sügisel 1917 astus revolutsioon otsustavasse arengujärku. Üldrahvusliku ulatusega revolutsiooniline kriis süvenes üha enam. Oli saabunud kapitalistliku korra otsustava ründamise moment. Lenin, kes viibis sel ajal pörande all, andis bolševike organisatsioonidele konkreetse plaani relvastatud ülestõusu ettevalmistamiseks ja läbiviimiseks. Lenin õpetas, et relvastatud ülestõusu kordaminekuks on vaja " ... üheaegne võimalikult äkiline ja kiire pealetung Piiterile tingimata nii väljast - kui ka seestpoolt, niihästi tööliskvartaalidest ja Soomest kui ka Tallinnast ja Kroonlinnast, kogu laevastiku pealetung."¹

Nagu kõikjal Venemaal, kujunesid ka Eestis relvastatud ülestõusu eel kaks teineteist eitavat suunda revolutsiooni ülesannete ja väljavaadete mõistmises: ühelt poolt kodanlik-natsionalistlik joon, mida kaitses eesti kodanlus, olles salanõus vene kodanlusega ning välismaiste imperialistidega, mida toetasid väikekodanlikud kokkuleplikud parteid, kaasaarvatud igast värvi "sotsialistid", eriti aga eesti menševikud ja sotsialistid-revolutsionäärid; teiselt poolt proletaarne joon,

¹ Lenin, V.I., Teosed, 26. kd., lk. 225.

mida toetas ja kaitses töölisklass/iiidus kehvtalurahvaga bolševike partei juhtimisel.¹

Ajutine Valitsus valmistus bolševike väljaastumise halastamatuks mahasurumiseks. Üks tõsisemaid lööke bolševikele kavatseti anda Eestist. See sundis ka Eesti bolševikke koondama oma jõude otsustavaks heitluseks.

1917.a. 24.oktoobril algas relvastatud ülestõus Petrogradis. 25.oktoobril vallutati ülestõusnute poolt kõik tähtsamad punktid Petrogradis. 25.oktoobril avaldati bolševike üleskutse "Venemaa kodanikele", milles teatati Ajutise Valitsuse kukutamisest ja riigivõimu üleminekust nõukogudele. Öösel vastu 26.oktoobrit vallutati Ajutise Valitsuse viimane varjupaik - Talvepalee.

Peale revolutsiooni võitu Petrógradis algas nõukogude võimu võidukäik. Eestis toimus revolutsioon rahulikul teel. 22.oktoobril töötas Eestimaa Nõukogude Täitevkomitee juurde loodud Sõjaline Revolutsioonikomitee välja kontrrevolutsiooni jõudude vastupanu murdmise ja sotsialistliku revolutsiooni võidu kindlustamise üksikasjalise plaani, mis oli kooskõlastatud kogu riigi relvastatud ülestõusu plaaniga. Oli moodustatud sõjalised revolutsioonikomiteed kõiges tähtsamates Eesti linnades: Tartus, Narvas, Paldiskis ja mujal.

¹ Reiman, V., lk.134

Juba 23.x oktoobril võttis Eestimaa Sõjaline Revolutsioonikomitee oma kontrolli alla kõik strateegiliselt tähtsad punktid Tallinnas ja selle ümbruses. Seetõttu läks faktiliselt Tallinnas väim juba 23.oktoobril Sõjalise Revolutsioonikomitee kätte.

Eestimaa Sõjaline Revolutsioonikomitee avaldas üleskutse kõigile sõdatitele, madrustele ja töölistele, milles teatati Kerenski kontrrevolutsioonilise valitsuse kukutamisest, II nõukogude kongressil vastuvõetud rahu - ja maadekreedist. Üleskutses öeldakse:

" Kõige suurem revolutsioon on möödas. Me kõik peame revolutsioonilist nõukogude võimu kõikumatu müürina kaitsma ja tema toena esinema. Olge valvel seltsimehed, soldatid, madrused, töölised! Suurt vasturevolutsioonilist katsset on vaja juurteni hävitada. Revolutsioonilisel Sõjakomiteel Eestimaa Nõukogude Täitevkomitee juures on täielik võim Eestimaal. Kohtadel on võim tööliste, soldatite, maatameeste ja väikemaapidajate nõukogudel kui täieõiguslikkudel organitel.¹

27.oktoobril võttis V.Kingissepp Ajutise Valitsuse Kubermangukomissar Poska käest üle tsiviilvõimu. Kõigile Ajutise Valitsuse poolt ametisse määratud maakonnakomissaridele teatati, et nad on ametist vabastatud ja nad on kohustatud võimu

¹Tööline nr.88, 27.X 1917.

üle andma kohalike nõukogude täitevkomiteedele.

Pärnu kodanlus ei omanud Oktoobrirevolutsiooni puhkemise ajaks enam linnas reaalselt võimu, peale tühise arvu riigiaparaadi ametnike.

Pärnus algas uus ajajärk. Siia saabusid suured sõjaväeosad Galiitsia rindelt. Sõjaväeosadesse ilmusid Pärnu Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu Täitevkomitee esindajad ning palusid igast väeosast valida kaks esindajat komitee koosseisu. Väeosades oli loodud soldatite komiteed, kes andsid oma esindajatele vastavad täitevkomitee mandaadid. 27. oktoobril toimus Pärnu Linna Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu Täitevkomitee istung, kus arutati järgmisi küsimusi: olukord rindel, olukord Pärnu garnisonis, toitlusolukord, löök- ja naispataljoni reformeerimine, linna kaitse küsimus jne. Ettekannetest selgus, et mitte kõik väeosad polnud asunud nõukogude võimu toetama, nagu löökpataljon, surmapataljon ja raske soomusdiviis, kes nõudsid endi ärasaatmist Gatšinasse appi kontr-revolutsioonilistele jõududele.¹ Kerenski-Krasnovi poolt saadeti Gatšinast isegi erirong 20 kulleriga Tallinna käskude vahetuks edasiandmiseks Eestis asuvatele vägedele ja kasakapolkudele nende lähetamiseks Petrogradi peale.² Tallinna Sõjaline Revolutsioonikomitee ei lubanud Eestist välja viia väge-

¹ Slezini mälestused, Pärnu koduloomuuseum.

² J. Rabtšinski, Oktoobripäevad Eestis, "klassivõitlus" 1919, nr. 11. lk. 18, 21.

sid ajal, kui Petrogradi all käisid võitlused kontrrevolutsiooni ja nõukogude võimu kaitsvate vägede vahel.

Pärnus asuva 5. soomusautode diviisi 2. jaol, millele oli Kerenski nimel antud käsk siirduda Pärnust Petrogradi alla, läks korda 4 soomus - auto ja 14 veo- ning sõiduautoga läbi Pihkva Eestist välja pääseda. Kuid Staraja Russasse jõudes see väeüksus lagunes. Soldatid keeldusid edasi minemast.¹ Pärnust lahkumisel ähvardas sõjaväeosa jõudu kasutada, kui neid takistatakse lahkumisel.

Pärnu Täitevkomitee istung võttis vastu otsuse 29. oktoobril kokku kutsuda sõjaväeüksuste esindajate konverents, kus arutada nõukogude võimule usalduse avaldamise küsimust. Ühenduses sellega otsustati välja töötada resolutsioon, milles väljendatakse truudust Pärnu Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu Täidesaatvale komiteele, kes seisab revolutsiooniliste saavutuste kaitsel ja võitleb kontrrevolutsiooni igasuguste katsete vastu. Samuti otsustati saata delegaadid olukorra selgitamiseks sõjaväeosadesse.²

29. oktoobril toimus kõigi sõjaväeosade delegaatide konverents, välja arvatud kontrrevolutsioonilised üksused, kust delegaate ei saadetud.

¹ История гражданской войны в СССР, т. II, Москва 1943, стр. 374.

² Slezini mälestused, Pärnu koduloomuuseum.

Võeti üksmeelselt vastu otsus avaldada usaldust ja toetust Nõukogude võimule ja Pärnu Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu Täidesaatvale komiteele. Lubati üksmeelselt välja astuda kontrrevolutsiooniliste jõudude vastu, kus see iganes ilmneks ja saata relvastatud jõude sinna, kuhu nõukogude võim leiab vajaliku olevat. Üksikud ohvitserid avaldasid oma sõnavõttudes toetust Ajutisele valitsusele ja isegi tsaarile, kuid neid ei lastud lõpetada ja aeti kõnetoolilt minema.¹

Konverents võttis vastu otsuse garnisoni ülemaga tagandamise ja ameteerimise kohta.

Kontrrevolutsioonilistesse väeosadesse saadeti agitaatoreid. Nii läksid Tarassov ja Slezin nn. "surmapataljoni", kus grupp soldateid juhatas nad väeosa staapi. Sõjaväeosa juhtkond kutsus kohale valve, kes areteeris agitaatorid. Revolutsiooniliselt meelestatud soldatid nõudsid areteeritute vabastamist, mida ka tehti. Järgnes koosolek, kus enamus sõdureid asus toetama revolutsioonilist valitsust.²

XII Armees Pärnus asuvates väeosades olid oktoobrirevolutsiooni päevil enamus sõdureid asunud toetama nõukogude võimu. Eesti rahvuslikes väeosades laienes ja süvenes poolehoid nõukogude võimule.

¹ Slezini mälestused, Pärnu koduloomuuseum.

² samas.

Oktoobrikuu lõpul saabus Petrigradist kohale põline Pärnu elanik, bolševik Martin Kerres ja Tallinnast Revolutsioonilise Sõjakomitee poolt komandeeritud A. Paist ning J. Pavron, kes hakkasid nõukogude võimu kehtestamisel Pärnus juhtivat osa etendama. Pärnumaa Tööraha Nõukogu Täidesaatvasse komiteesse tõmmati uusi inimesi juurde, nagu Ivan Vaimani ja teisi. Madruste ja soldatite esindajatena saadeti nõukogusse M. Schefer, A. Ivanov, V. Kondratjev ja teised. 30. oktoobril moodustati Pärnu Sõjaline Revolutsioonikomitee järgmises koosseisus: esimees Robatševski (parteiitu), aseesimees Kajagin (VSDT(b)P liige) ja sekretär Slezin (parteiitu).¹

Samal päeval avaldas Pärnu Sõjaline Revolutsioonikomitee üleskutse linna ja maakonna elanikele. Üleskutses märgiti, et rahu ja julgeoleku kindlustamiseks peab võim minema Pärnu Sõjalise Revolutsioonikomitee kätte.²

Revolutsioon Pärnus toimus rahulikul teel. 30. oktoobril toimus ka uue täitevkomitee valimine.³ Kuid ka uus valitud täitevkomitee polnud veel vaba kokkuleppeparteiide mõjust.

Revolutsioonipäevadel oli kodanlus paanikas, ega julgenud isegi trükkida oma "Postimehe" Pärnu saba. Proletaarne ajaleht "Tööline" kirjutas, et revolutsiooni ajal ei ilmunud kolmel päeval kodan-

¹ Vaimani mälestused, Pärnu koduloomuuseum.

² samas.

³ Slezini mälestused, Pärnu koduloomuuseum.

liku ajalehe "Postimees" Pärnu väljaanne. Õhk muutus selgemaks kui kodanluse kihutustöö seisis. Rahva meeleolu aga tõusis, lootes, et sõda varsti lõpeb ja et uus valitsus lõplikult purustab kodanliku korra.¹

Kuna nõukogude võimul puudus Pärnus sel ajal veel oma trükisõna, takistas see tunduvalt selgitustöö tegemist linna ja maakonna töötajate hulgas. Olukord muutus alles siis, kui hakati välja andma "Pärnumaa Nõukogude Teatajat" alates 26. jaanuarist 1918.a.²

Teade Oktoobrirevolutsiooni võidust kandus ka maale. Sindi töölised tervitasid revolutsiooni võitu järgmise resolutsiooniga: 1) Meie, Sindi vabriku organiseeritud töölised, tervitame suurt riigi pööret, olles valmis kõike meie vaimlist ja kehalist jõudu tööliste ja talupoegade valitsuse toetamiseks ohverdama. Imestame ja austame seda süüdust ja eneseohverdamist, mis seltsilised Peterburi töölised ja soldatid ärevatel päevadel üles näitasid. ... Iga tilk verd, mis meie vahvad seltsilised valanud, on meie, töötava klassi õigused kinnitanud ja võitu kodanluse ja kapitalismuse üle ligemale toonud.

2) Me nõuame, et vasturevolutsiooni esitaja - Kerenski kinni saaks võetud, revolutsioonilise rahvakohtu kätte antud ja tema üle kõige valjemalt kohut mõistetakse." Tervitusi nõukogude valit-

¹Tööline nr.101, 11.XII 1917.

susele saatsid ka Häädemeeste valla maatamehed.¹

29.oktoobril toimus Mõisakülas Pärnu ringkonna maatameeste nõupidamine, kus arutati poliitilist olukorda, Asutava Kogu valimisi, valla omavalitsuse küsimust ja kuulati aruandeid kohtadelt. Esimese küsimusega esines bolševik J.Sihver. Ta selgitas, milline oli Ajutine Valitsus, kes koosnes kapitalistidest ja mõisnikest ega tahtnudki rahuldada töötava rahva huve. Nõupidamisel esitati nõudmisi ka Asutava Kogu valimismäärustiku osas. Nõuti, et kodanikud alates 18 eluaastast võiksid hääletada ja et valimiskomisjonid moodustataks demokraatlikel alustel. Kooliküsimuse osas nõuti kiriku lahutamist koolist, emakeelset õpetust ning tasuta õpetamist koolides.

Valla maksude osas nõuti maksude kehtestamist vastavalt sissetulekule. Ei püstitatud aga küsimust maa natsionaliseerimisest. Valdades otsustati moodustada maatameeste komiteed ning asutada Pärnu Kreisi Maatameeste Ajutine Keskbüroo.²

Maatameeste nõupidamine Mõisakülas võttis vastu rea revolutsioonilisi otsuseid, mille elluviimiseks oli vaja aega.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon oli võitnud, kuid raskeim ülesanne - proletaarse revolutsiooni võidu kindlustamine oli veel ees.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni

¹ EKPA, fond 6364, nim.1, s.-ü.227,1.3.

² Maatamees nr.45, 2.XI 1917.

teostasid bolševikud pahempoolsete sotsialistide -
revolutsioonääridega kui töörahva klassi teatud osa
esindajatega. Selline blokk eksisteeris Eestis ka
mõnda aega pärast Oktoobrirevolutsiooni. Kuid eri-
nev oli olukord Lõuna-Eestis. Tartus, Viljandis
ja Pärnus jäid esseeride ja menševike organisat-
sioonid tervikuna kontrrevolutsiooni poolele.
Lõuna-Eesti esseeride parteiorganisatsioonid vaju-
sid kohe kontrrevolutsiooni rappa.¹

Eriti teravalt ilmnas esseeride eraldumine
bolševike parteist Ülevenemaalise Asutava Kogu
valimiste käigus, mil Tartu, Viljandi ja Pärnu
kokkuleppeparteid seadsid üles eraldi nimekirjad,
seega avalikult näidates, et nad pole nõus tööta-
ma koos bolševikega.

Ülevenemaalise Asutava Kogu valimised toimu-
sid 12.-14. novembril. Eesti bolševikud said tervi-
kuna neil valimistel võidu. Bolševike partei sai
valimistel Eestis 40 % antud häältest. See näi-
tab bolševike mõju tohutut kasvu laiades rahva-
hulkades.

Eriti tugev mõju Pärnus ja maakonnas oli
Tõnissoni demokraatlikul erakonnal, kes valimis-
eelse agitatsiooniga püüdis nii maa kui ka linna-
elanikke mõjutada ja neid eemaldada bolševist-
likust valimisplatvormist. Valimistel toetas bol-
ševike nimekirja nr.2 Häädemeeste töörahvas, kus

¹Siilivask, K., Diplomitöö, lk.125.

718 häälest said bolševikud 292.¹ Bolševike nimekiri sai ülekaaluka võidu Abjas ja Sindis.² Pärnumaa valdades oli veel tugev kodanluse mõju, kes valimistel toetas Eesti demokraatlikku blokki. Eesti demokraatlik blokk sai valimistel esimese koha, bolševike nimekiri teise ning sellele järgnesid tööerakondlased, esseerid ja maaliitlased ja menševikud.³

Selliste jõudude toetusel tuli Pärnumaa bolševikel asuda nõukogude võimu kindlustamisele ja sotsialistlikule ülesehitustööle. Nende tähtsaks ülesandeks jäi järgnevatel kuudel masside vabastamine väikekodanlike parteide mõju alt.

x x
x

Alates rahvahulkade revolutsioonilise mobiliseerimise ajajärgust hakkab Pärnu kodanlus vähehaaval kaotama oma juhtivat positsiooni bolševike autoriteedi kasvu ees. Selle protsessi algeid võib Pärnumaal märgata juba vallavolikogude ümbervalimistel augustikuus, mil bolševikel õnnestus paljudes valdades viia läbi oma valimisnimekirjad. Bolševike autoriteet oli eriti tugev nendes kohtades, kus oli asutatud partei organisatsioonid, nagu Häädemeestel ja Sindis. VSDT (b) P Pärnu osakonna tööd raskendas parteiliikmete sagedane lahkumine

1 Tööline nr. 24, 1917.

2 Maatamees nr. 55, 25. XI 1917.

3 Tööline nr. 116, 29. XI 1917.

elukoha muutmise tõttu. Bolševike partei Pärnu osakonnal, erinevalt Sindi bolševikest, keda toetas tööstusproletariaat, tuli töötada koos tööliklassiga, kes polnud veel varustatud marksistlik-leninliku teooriaga ning kes mitmel korral sattus väikekodanlike parteide mõju alla. Suurt abi rahva revolutsioonilise meelsuse tõstmisel osutasid XII armee bolševistlikult meelestatud sõdurid, kellest moodustati Pärnu Sõjaline Revolutsioonikomitee.

Nõukogude võimu kehtestamisega ei lõppenud Oktoobrirevolutsiooni sündmuste käik. Noorel nõukogude võimul tuli oma olemasolu esimestest päevadest alates ka Pärnus astuda võitlusse kukutatud, kuid mitte veel hävitatud klasside vastupanuga.

III

Nõukogude võimu kindlustamine ja sotsia -
=====
listlik ülesehitustöö Pärnus ja maakonnas.
=====

Ajavahemik 1917.aasta oktoobrist kuni 1918. aasta veebruarini moodustab eri etapi Oktoobri - revolutsiooni sündmuste käigus Eestis. See oli kodanliku riigiaparaadi purustamise ja Nõukogu - de Eesti loomise ajajärk. See protsess pidi lõp - pema Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi esimese konstitutsiooni vastuvõtmisega, mille järgi Eesti oleks olnud Vene Nõukogude Föderaa - tiivse Vabariigi koostisosa.¹

Eesti bolševikud asusid kindlalt toetama nõukogude võimu, kuna " ... nõukogude võim on tee sotsialismile, mille on avastanud töörahva - hulgad ja sellepärast õige ja sellepärast võit - matu."²

Proletariaadi diktatuuri kehtestamisega ei lõppenud veel klassivõitlus, vaid see jätkus uu - tes vormides. Proletariaadil tuli lõplikult mur - da kukutatud ja eksproprieeritud kodanluse ja

¹ Reiman, V., lk.157

² Lenin, V.I., Teosed, 29.kd.lk.225

mõisnike vastupanu. Tuli tugevdada liitu kõigi eksploateeritavate rahvahulkadega ning tõmmata neid sotsialistlikku ülesehitustöösse.

Eesti bolševikel tuli töötada rinde vahetus läheduses. Saksa armee koondas juba jõudu uueks pealetungiks noorele Nõukogude Venemaale. Eesti bolševikel tuli koondada nõukogude lipu alla kõik võitlusvõimelised väeosad, laevastik ja Punakaart ning organiseerida maa pikaajalist kaitset, et takistada nii välisimperialiste kui ka sisemisi kontr^{re}volutsioonilisi jõude andmast lääki noore Nõukogude riigi südamesse. Seetõttu oli kiiresti vaja likvideerida vana riigiaparaat, kontr^{re}volutsiooniliste keskuste tugipunktid.

Kodanliku riigiaparaadi purustamine ja uue, Nõukogude riigi, loomise töö tuli eesti bolševikel teha ägeda klassivõitluse ja saksa imperialistide pealetungi ähvarduse olukorras.¹

Eesti kodanlus olü jõuetu takistama Oktoobri-revolutsiooni võitu Eestis, kuid ta hakkas liidus vene kodanluse ja välisimperialistidega sepitsema vandenõusid Nõukogude valitsuse vastu.

Kontr^{re}volutsioonilise võitluse keskuseks kujunes Eestimaa kubermangu maanõukogu (maapäev). Tema tugipunktidena eksisteerisid aga maakondade maavalitsused ja maanõukogud. Vastuseks Eestimaa Sõjalise Revolutsioonikomitee ja Täitevkomitee

¹ Reiman, V., lk. 150

Korraldusele 12. novembril 1917. a., milles otsus -
tati kodanlik kubermangu maanõukogu laiali saata,
tuli maanõukogu 15. novembril kokku erakorralisele
istungile, et kuulutada end "Ainsaks kõrgema või-
mu kandjaks Eestimaal".¹ Maapäeva sellisele poliit-
tikale vastas töörahvas demonstratsiooniga ja
15. novembril aeti maapäev laiali, millega likvi-
deeriti kontrrevolutsiooni tähtsam keskus Eesti -
maal.

Kodanluse tugipunktidena jäid veel esialgu
kohalikud linna -, maakonna - ja vallavalitsused.

30. oktoobril kehtestati Pärnus nõukogude
võim. Nüüd tuli likvideerida veel kodanluse käes
säilinud poliitilise võimu positsioonid ja tema
majanduslik võim, mille eksisteerimise puhul pol-
nud võimalik kindlustada proletariaadi diktatuuri.
Seda ülesannet ei saanud teostada mõne päevaga.
See eeldas kõigepealt nõukogude riigiaparaadi
ülesehitamist ja seejärel tema haldus-, majandus -
ja riigiorganite väljakujunemist. Oktoobrirevol-
utsiooni teostamise käigus valiti Pärnus uus
Pärnu Nõukogu Täitevkomitee koosseis, kuid ka
selles ümbervalitud komitees oli veel ülekaal
kokkuleppepartei käes. Juhtivat osa revolutsioo-
ni käigus etendasid XII armee bolševistlikult
meelestatud sõdurid, kellest moodustati Pärnu
Sõjaline Revolutsioonikomitee.

¹ Maanõukogu protokoll nr. 59, 15.XI 1917.

Nõukogude valitsuse määrus maaomavalitsus -
te likvideerimise kohta ilmus 1917.aasta detsembris
19.-20.detsembril toimus teater "Endla" ruumides
Pärnu linna ja maakonna esimene nõukogude konve -
rents. Siia kogunes üle saja delegaadi linna töölis
organisatsioonidest, valdadest ning linnas asuva -
test sõjaväeosadest. Suur enamus delegaate, välja -
arvatud maskeeritud kulaklikud elemendid ning nen -
de käsilased ja mõned kõhklejad, hääletas selleks
ajaks juba VSDT (b) P Pärnu osakonna resolut -
siooni poolt, nii maakonna täitevkomitee valimis -
tel kui ka kodanliku maakonnannõukogu laialiajamise
küsimuses. Konverents otsustas endised vallavalit -
sused üle võtta vaid seal, kus nad ei vastanud
tööraha huvidele.¹ See oli viga, kuna paljudes
valdades jäid vallavanemateks endised kulakud, kes
maskeeritult jätkasid oma nõukogudevastast kihu -
tustööd.

Teiselt poolt, kui konverents oleks otsusta -
nud kõikides valdades korraga teostada ümberkorral -
dused, oleks kulakute vastupanu olnud kahtlemata
intensiivsem, mis oleks võinud viia kontrrevolut -
siooni võidule, kuna nõukogude võimul Pärnus pol -
nud kuni 1918.aasta jaanuarini veel punakaardi
salku, kes oleks saanud abistada nõukogude võimu
kindlustamist maakonnas.

¹Slezini mälestused, Pärnu koduloomuuseum.

Pärnu linna ja maakonna esimene konverents valis Pärnumaa Tööraha Nõukogu Täitevkomitee järgmises koosseisus: Paist, Kerres, Jakobson, Pavron, Tiidemann, Kudissimov, Vaiman, Täitevaatva komitee esimeheks valiti bolševik Martin Kerres.¹ Täitevkomitee juurde loodi toitlus-, rahanduse-, põllumajanduse - ja teised osakonnad.² Vastavalt konverentsi otsusele aeti 1917.a. 28. detsembril Pärnus Kerenski-aegne maanõukogu laiali.³ Tagandati ka Ajutise Valitsuse maakonnakomissar Talts. Pärnu tagurluse esindajad olid juba enne maakonnannõukogu laialiajamist ärevuses ning asusid dokumente põletama ning nõukogu kassat jao - tama. Ülevõtmisel selgus, et nõukogu kassas oli 67 kop. raha!⁴ Ülejäänud osa olid "härrad-maanõunikud" juba oma tasku pannud.

Seega oli Pärnu maakonnas likvideeritud kontr-revolutsiooni tugevam kants - maakonna nõukogu koos oma haldusasutustega. See samm oli Pärnu töörahvale suureks võiduks kodanluse poliitilise võimu murdmisel.

28. detsembril võttis Pärnumaa Tööraha Nõukogu Täidesaatev Komitee üle senise kodanliku toitluskomitee ning võeti vastu otsus endise toitluskomitee esimehe ning Ajutise Valitsuse maapäeva

¹ Vaimani mälestused, Pärnu koduloomuuseum.

² samas.

³ Maatamees nr.2, 5.I 1918.

⁴ Tööline nr.2, 3.I 1918.

liikme Kuusneri kohta tema Eestimaa Revolutsioonilise Sõjatribunali ette saatmiseks.¹

Valitud toitluskomitee oli viieliikmeline: J. Pavron (esimees), K. Tamm, A. Tamm, B. Kuusik ja H. Veidenberg.² Uus toitluskomitee asus tööle rasketes tingimustes, kuna senine toitluskomitee koosnes ainult kodanluse esindajatest ning oli kaitsnud ainult viimaste huve. Enne tagandamist oli Kuusner saanud mitmeid märkusi toiduainete peitmise ja nendega hangeldamise pärast. Uus revolutsiooniline toitluskomitee tegi ära suure töö kapitalistide tagavarade konfiskeerimisel ning rahva toitlusolukorra parandamiseks. Teostati läbiotsimisi kodanlaste korterites, kust leiti selliseid toitaineid ja tarbekaupu, mis olid müügil juba pikemat aega kadunud, nagu rosinaid, suhkur, küünlad jne.³ Eriti rikkalikud tagavarad olid Pärnumaa mõisnikel, näiteks saadeti 13. detsembril Tõstamaa mõisa jaoks 2 vaati petrooleumi, mis aga juba järgmisel hommikul Tartus sealse kaupmehe Elendi juures 2 - 3 rublalise naelahinnaga rahvale välja müüdi.⁴ Selliste meetoditega töötas senine toitluskomitee, kes andis väljaveolubasid hangeldajatele ning teenis ise küllaldast vaheltkasu.

¹Maatamees nr.2, 5.I 1918.

²Vaimani mälestused, Pärnu koduloomuuseum.

³Tööline nr.14c, 15.I 1918.

⁴Tööline nr.14c, 15.I 1918.

Pärnu kodanlus astus oma nimeka esindaja Kuusneri kaitseks välja. Pärnu Tööraha Nõukogu liikme Arro vastu tõstetud süüdistus, et ta olevat Rüütli tänaval (praegu Kalevi tn.) ühelt daamilt röövinud kuldauri,¹ oli ilmne laim. 2. Eesti polgu ohvitseridest koosnev esindus tuli täitevkomiteesse ning nõudis Arro tagandamist.² 2. Eesti polgus oli palju revolutsiooniliselt meelestatud sõdureid, kuna aga Pärnu Eesti Maleva x büroo, kuhu muuhulgas kuulus ka Kuusner, koosnes peamiselt kontrrevolutsioonilistest jõududest. Protestiks laimajate vastu astus Arro täitevkomiteest välja ning seejärel viis kodanlus läbi oma eesmärgi: tühistada otsus Kuusneri saatmise kohta Eestimaa Revolutsioonilise Sõjatribunali ette.³ See oli üks kodanluse viimaseid õnnestumisi Oktoobrirevolutsiooni järgsel perioodil.

Paralleelselt Pärnumaa Tööraha Nõukogu ellukutsumisega, asus viimane kodanliku riigiaparaadi otsustavale likvideerimisele. Järgmiseks tähtsaks sammuks sel alal oli Pärnu linnavolikogu likvideerimine seoses 24. detsembril laialisaadetud nõukogude valitsuse ringkirjale kõigi endiste kohalike omavalitsusorganite asendamisest nõukogudega.⁴

¹ Tööline nr.18, 6.II 1918.

² Tööline nr.18, 6.II 1918.

³ samas.

⁴ Reiman, V., Võitlus nõukogude võimu eest Eestis 1917.-1918., Eesti Bolševik nr.10, 1949., lk.50

Puuduvad andmed linnavalitsuse tegevuse kohta peale Oktoobrirevolutsiooni. Pärnumaa Tööraha Nõukogu liige Slezin märgib, et linnavolikogu asjaajamine anti üle 1918.a. algul.¹ Ajakirjandus seda fakti ei kajasta. On ilmne, et kodanlusest koosnev linnavalitsus suhtus vaenulikult nõukogude võimuorganitesse.

Oktoobrirevolutsiooni päevil moodustati tööliste saadikute nõukogud ka maal. Pärnu maakonnas moodustati tööliste saadikute nõukogud järgmistes kohtades: Abjas, Häädemeestel, Mõisakülas, Pollis, Tahkurannas, Toris, Tõstamaal, Jõõpres, Vana - Karistes, Pärnu-Jaagupis, Vana-Vändras, Uue-Vändras, Suigus, Karksis, Kilingis, Selis ja Taalis.²

Tööliste saadikute nõukogud asusid kindlustama nõukogude võimu ka maal. Kõige tähtsamaks küsimuseks maaproletariaadile oli maaküsimuse lahendamine. II ülevenemaaline nõukogude kongress võttis vastu maadekreedi, milles öeldi, et "mõisnike maaomandus kaotatakse viivitamatult ilma iga suguse tasuta." Eestis konfiskeeriti balti parunitelt ja eesti maakodanluselt üle 2,4 miljoni hektari maad.

Paljud Eesti bolševikud ei pooldanud mõisamaade jagamist talupoegadele, kuna see oleks killustanud suurmaapidamised ning oleks esialguse too-

¹ Slezini mälestused, Pärnu koduloomuuseum.

² Eesti NSV Teaduste Akadeemia Ajaloomuuseumist saadud andmed.

nud kaasa tagasimineku põllumajanduses.

3.-4. detsembril 1917.a. toimus Tallinnas maatameeste ja vähese maaga talupoegade konverents. Pärnu maakonnast esitati konverentsile 14 saadikut: 11 vallast ning 3 tööliste esindajat linnast. Valdadest olid esindajad: Abja, Pöogle, Karksi, Enge, Tori, Sanga, Vana-Vändra, Häädemeeste, Kärü, Tali ning Vana-Kariste.¹

Konverents võttis vastu kompromiss-otsuse: "Mõisaid, kus käesoleval ajal on suurmaapidamine, mitte tükeldata... Pidada vajalikuks, et Eestimaa Tööraha Nõukogu, kus oleks võrdõiguslikel alustel esindatud kogu Eestimaal elav töörahvas, otsustaks lõplikult maa, metsade ja vete kasutamise küsimuse."²

Bolševike seisukoht, et mõisamaid ei tule tükeldata, võeti vastu 5.I 1918.a. Eesti põllumajanduslikul kongressil. Eesti põllumajanduslikul kongressil oli Pärnumaa esindatud 11 bolševiku, 1 esseeri ning ühe parteitu delegaadiga.³ Maaküsimuse lahendamisel aga tegid bolševikud vea, kuna nad ei pooldanud mõisamaade jaotamist, vaid suurmajandite säilitamist poliitikat. Maaküsimuse ebaõige lahendamine, mis ei suutnud tagada kõikidele maata talupoegadele maad, eemaldas maaproletariaadi tööliklassist.

¹ Tööline nr.122, 6.XII 1917.

² Eesti Teataja nr.7, 11.I 1918.

³ Tööline nr.6, 10.I 1918.

Mõisate ülevõtmine Pärnu maakonnas algas 1917.aasta lõpul, mil võeti üle 2 mõisa Lelles ning üks talu.¹ Viimase ülevõtmist põhjendatakse "protokollis" ... kuna taluomanik ise mitte alaliselt talus ei ela, vaid Pärnus, kus temal korgivabrik ja majad on".²

Põhimise mõisate ülevõtmine Pärnumaal toimus 1918.aasta jaanuaris-veebruaris. 1918.aasta alguses võeti üle järgmised mõisad: Abja mõis (akt 5.I 1918.), Halliste kirikumõis (akt 17.I 1918.), Eidapere mõis (akt 20.I 1918.), Kärü mõis (akt 15.II 1918.), Lelle-Põllu mõis (akt 20.I 1918.), Lungu mõis, Läti kirikumõis, Rääma mõis, (kolme viimase kohta puuduvad aktid - M.R.) Pöögle mõis (akt 9.I 1918.), Tammiste mõis (akt 18. ja 19.I 1918.), Vana-Pornuse kirikumõis (akt 15.I 1918.), Vana-Vähdra mõis (akt 30.I 1918.), Uue-Kariste mõis (akt 25.I 1918.), Uue-Pornuse mõis (akt 8.I 1918.)³ Häädemeeste riigimõisa ülevõtmise kohta on andmed vastuolulised. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Ajaloomuuseumilt saadud andmete hulgas puudub akt Häädemeeste riigimõisa ülevõtmise kohta ning Häädemeeste Tööraha Nõukogu esimehe O.Laane poolt märgitakse, et riigimõis otsustati üle võtta.⁴ Kodanluseaegses kogumikus "Pärnumaa" on aga järgmine märkus: „Häädemeeste Tööliste Saadikute Nõukogu

¹ Eesti NSV Teaduste Akadeemia Ajaloomuuseumist saadud andmed.

² Eesti NSV Teaduste Akadeemia Ajaloomuuseumilt saadud andmed.

³ samas.

⁴ O.Laane mälestused, Pärnu koduloomuuseum.

poolt O.Laane juhtimisel võeti üle rentnik Behrsinilt Häädemeeste riiginõis".¹ Võimalik, et mõisa ülevõtmine jäi fikseerimata, ning see toimus vahetult enne sakslaste sissetulekut. Mõisnikud püüdsid igal võimalusel oma varandust päästa. 11.veebru- aril 1918.a. võtsid mõisatöölised Kaismal üle 2 mõisa ning valisid endi seast vanemate nõukogu. Mõisnikud, saades teate mõisa ülevõtmisest, hakkasid mõisa varandusi laiali kandma ning ära müüma. Nii müüsid Enge ja Pööravere mõisnikud oma inven- tari ära.² Ajaleht kirjutas: " ... hale oli näha, kuidas Pööravere mõisa eeskujulik kari vaheltkaup- lejatele lihunikkuudele ära müüdi ja noori, elujõu- lisi loomi juba teel tapma hakati." Viljaseemne müügi juures astus kohalik töörahvas vahele ja pa- ni miilitza abil rüüstamise seisma.³ Kohalik töö- rahva nõukogu oli alles loomisperioodis äga suut- nud vastu astuda mõisnike omavolile. Samuti polnud veel suurmajapidamistes sisse seatud töölis*kontroll*.

Mõisates, mida polnud veel üle võetud, võimut- sesid mõisnikud ja nende valitsejad edasi. Tõsta- maalt on andmeid, et sinne mõisavalitseja nõudis veel renti, ehkki sellekohane täitevkomitee käsk rendimaksu ärakeelamise kohta juba varem välja anti.⁴

¹ Eesti IV, Pärnumaa, Tartu 1930, lk-d. 340 ja 342.

² Tööline nr. 20, 8. II 1918.

³ samas.

⁴ Tööline nr. 136, 23. XII 1917.

Renti nõuti isegi vaestelt soldatinaistelt, kusjuures mõisavalitseja ähvardanud: " Panka on teil küll tuhandeid panna, aga renti tõrgute maks- mast, kui tänava ei maksa - palute tuleval aas - tal põlvili"¹. Samas mõisas jäid sügisel ka kartu- lid üles võtmata, kui aga mõisatöölised läksid neid omal algatusel üles võtma, ajas valitseja nad minema.²

Rahvamiilitza ehk punase kaardiväe loomise küsimus tõsteti esile juba Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamise käigus, selle tegeliku loomiseni Pärnus jõuti alles 15.jaanuaril 1918.³ Punakaardi loomist ajutiselt takistas relvade puudus. Suure- maid relvade hulki oodati Petrogradist ja Tallin- nast. Pärnus asuva 2.Eesti polgu esindajate ja punakaartlaste vahel tekkis konflikt, kuna Eesti rahvusväeosasse kuuluvad kodanlased ei tahtnud nä- ha tööliste poolt organiseeritud kaitsesalku. 2.Eesti polgu esindajad võtsid punakaartlastelt ära nagaanrevolvrid. VSDT)b)P Pärnu osakond segas end küsimusse. VSDT(b)P liikme Arro algatusel alus- tati protesti Eesti polgu komitee vastu, mille tagajärjel moodustati neljaliikmeline komisjon, kes kontrollis vastuvõttu punakaarti ja samuti sel- le tegevust.⁴

¹ Tööline nr.136, 23.XII 1917.

² samas.

³ Eesti Teataja nr.18,24.I 1918.

⁴ Eesti Teataja nr.18,24.I 1918.

Kontroll punakaarti vastuvõtmiseks oli vajalik selleks, et muuta rahvamiilits tõeliseks rahva relvastatud väesalgaks, kes oleks võimeline abistama nõukogude võimu kindlustamist nii linnas kui ka maal.

Punakaardi loomine Sindis toimus tunduvalt varem, juba 9. detsembril 1917. Algul valiti rahvamiilitsasse ainult VSDT(b)P liikmeid. Punakaardi asutamise koosolekul andsid 30 parteiliiget avaldused vabatahtlikena astuda rahvamiilitsasse.¹ Tähtsamates valdades valiti punakaardi salku. Kilingi-Nõmmes astus punakaarti mitu töötavat naist.² Abja punakaart oli rohkearvuline. Punakaart, kuhu kuulus 52 püsside ja kuulipildujatega varustatud töölist, aitas organiseerida Abja mõisa ülevõtmist. Valla nõukogu ülesandel käisid punakaartlased valla taluomanike juures ärapeidetud vilja ja toitaimeid otsimas.³

Sindi vabrikuvalitsus andis käsu vabriku evakueerimiseks. VSDT(b)P Sindi organisatsioon ja seejärel vanemate nõukogu otsustas evakueerimistööd lõpetada. Täislaaditud vagunid tuli kinni pidada ning Valka saadeti telegramm, vabrikust juba varem evakueeritud materjalide tagasisaatmiseks.⁴

Juba detsembris 1917. arutasid Sindi vabriku töölised tööliskontrolli sisseseadmise küsimust.

¹ Tööline nr. 135, 3. I 1918.

² Kolhoosi Tee nr. 96, 15. VIII 1957.

³ Lempo. P., Punakaardi tegevusest Abjas, Nõukogude võimu eest, Tallinn, 1957. lk. 482.

⁴ Tööline nr. 106, 17. XI 1917.

Tööliskontroll valiti 20.jaanuaril.¹ Moodustati: sisemiste asjade komisjon, kütteainete komisjon ning toorainete komisjon.² Tööliskontroll sai aga töötada väga lühikest aega ja seetõttu puuduvad andmed töö kohta.

19.jaanuril toimus Sindi tööliste üldkoosolek, kus arutati Eesti "iseseisvuse" küsimust. Koosolekul esinesid külalistena Tallinna bolševikud Laiõunapuu ja Soll.³ Eesti kodanlus, kes kuni Oktoobrirevolutsioonini töötas käsikäes vene kodanlusega, hakkas nüüd, nähes revolutsiooni võitu ja vene kodanluse purustamist, üles tõstma loosungit "iseseisvast Eestist". Eesti kodanlikud poliitikamehed eesotsas Tõnissoniga hakkasid jookema mööda Lääneriikide saatkondi abipalvega kuulutada Eesti "iseseisvaks". Viktor Kingissepp lõi sellest rahvalaulu ainetel tabava pilkelaulu:

" Laske sisse Eesti sandid,
Sandi küüned külmetavad,
Sandi varbad valutavad.
Santi tulnud kaugelta -
Ümber see ilma ümera,
Ümber see kuu kumera..."⁴

Kodanlus haaras iseseisvuse mõttest nagu upp- ja õlekõrrest kinni ning lootis seega veel kindlustada oma ainuvõimu Eestis töörahva eksploateerimiseks.

1 Tööline nr.19, 25.I 1918.

2 samas.

3 Tööline nr.21.27.I 1918.

4 Kingissepp, V., Kellele iseseisvus, kellele ike. Tallinn, 1946, lk.29

Kodanlus jutustas töölistele ideaalsest töölisvabariigist ja võrdles seda Taani ja Belgiaga. Händ-kodanlased, tahtes "oma rahvast" iseseisva vabariigiga õnnelikuks teha, unustasid ühe asjaolu, et iga nähtus on teatud ühiskondlikes vahetordades, ning seetõttu pole neil võimalik ajalooratust pöörata nii, nagu nemad soovivad.¹ Sindi töölised panid hääletusele iseseisvuse küsimuse. Selle poolt oli neli, kuna vastu 400 töolist.² Sindi töölised võtsid sel koosolekul vastu järgmise otsuse: "Meie, Sindi kalevivabriku töölised, mõistame kõige valjumalt kodanlaste ja nendega ühemõtteliste - Balti parunite kui ka iga mittesotsialistliku (tekstis "ebsotsialistilise" - M.R.) erakonna püüet hukka, et Eestit iseseisvaks pisiriigiks luua."³

Pärnu kodanluse viimaseks avantüüriks enne sakslaste sissetungimist oli katse vangistada kohalikku täitevkomiteed 23. jaanuaril 1918.⁴ Avati tuli majale, kus asus täitevkomitee. Kuid see avantüür kukkus läbi. Need kodanluse kannupoisid, kes oma pilgud pöörasid Saksa keiser Wilhelm II poole abipalvega, areteeriti. Areteeritute hulgas oli Kuusner, "Postimehe" Pärnu osakonna toimetaja Karu, tapamaja arst Glück, linnaapea Leisment

¹ Kingissepp, V., Kellele iseseisvus, kellele ike. Tallinn, 1946, lk. 46

² Tööline nr. 21, 27. I 1918.

³ samas.

⁴ Maatamees nr. 17, 9. II 1918.

ja teised.¹ Areteeritud saadeti Tallinna Revolutsioonilise Sõjatribunali ette. Ajaleht "Maatamees" avaldas imestust sel puhul, kui inimlikult nende rahvavaenlastega ümber käidi.²

Kodanluse ja töölisklassi vaheliste suhte lõplikku väljakujunemist takistas Saksa imperialistide kallaletung Nõukogude Venemaale 18.veebruari- ning seoses sellega Eesti ala okupeerimine sakslaste poolt 1918.aasta veebruaris.

Eesti kodanlus alustas ettevalmistust kodusõjaks. Vastukaaluks punakaardile organiseeriti maal kulaklikku valgekaarti. "Jaanuaris tekkis valgekaardi valgeid plekke Märjamaal, Virumaal, Järvamaal, Viljandimaal, Tartumaal ja paljudes muudes kohtades".³ Kodanlus hakkas uuesti tööta - ma käsikäes balti parunitega, mis ilmes eriti selgesti Püssi sündmustes Virumaal.

Seoses nõukogude võimu vastase vandenõu paljastamisega, avaldas Eestimaa Nõukogude Täitevkomitee üleskutse töörahvale, milles teatati eesti kodanluse vandenõust nõukogude võimu vastu. Seoses sellega kuulutati 27.jaanuaril kõik parunid lindpriiks. Eesti kodanluse vandenõu niidid ulatusid üle kogu maa.

Balti parunite isoleerimise küsimust arutati Pärnumaa Täitevkomitee laiendatud istungil, kus vastuvõetud otsuse põhjal moodustati spetsiaalsed

¹ Maatamees nr.17, 9.II 1918.

² samas.

³ Kingissepp, V., Kellele iseseisvus kellele ikk, lk.20

eesti ja vene rahvusest koosnevad punakaartlaste salgad, kelle juhtideks määrati täitevkomitee liikmed. Operatsiooni tulemusena areteeriti rida mõisnikke, samuti saksa soost paruneid ja vaimulikke, nagu parun Stackelberg, pastor Hasselblatt j.t. Kõik kinnivõetud saadeti punakaartlaste valve all erirongiga Tallinna.¹

18. veebruaril, saksa imperialistlikud sõjaväed, kasutades Trotski provokatsiooni, alustasid pealetungi. Nõukogude Venemaa oli sunnitud äärmiselt rasketes tingimustes koondama oma sõjalisi jõude. Vahepeel enne sakslaste sissetungi lahkusid vene sõjaväeosad Pärnust. Seda momenti asus kasutama kodanlus. Koos kodanlike valgekaartlike vägedega ajas kodanlus 21. veebruaril laiali Pärnumaa Tööraha Nõukogu Täitevkomitee. Endised kodanliku maakonna valitsuse liikmed kiirustasid oma kohtade tagasisaamisega. Eesti kodanluse ja rahvusväeosade abil kuulutati 23. veebruaril, õhtul "Endla" rõdult välja "iseseisvuse" manifest.² Kuid seda "iseseisvust" jätkus eesti kodanlusel vaid mõneks päevaks. Ööl vastu 25. veebruarit ilmusid esimesed saksa sõjaväeosad linna. Pärnu garnisoniks määratud major von Raveni marsigrupp jõudis linna alles peale lõunat, tulles lõunast, Häädemeeste poolt.³

¹ Vaimani mälestused, Pärnu koduloomuuseum.

² Eesti IV, Pärnumaa, lk. 233

³ samas, lk. 736

5. märtsiks olid saksa imperialistide väed okupeerinud kogu Eesti. Nad likvideerisid nõukogude võimu ning kehtestasid sõjaväelise valitsuse. Saksa okupante asusid toetama eesti kodanlikud natsionalistid.

25. veebruarist 1918. algas okupatsiooniaeg Pärnus, mis ei tunnustanud isegi mitte 1917. aasta 23. juulil valitud kodanlikku linnavalitsust. Linna bürgermeistriks valiti enne Veebruarirevolutsiooni olnud linnapea O. Brackmann.¹ Linnavalitsus moodustati sakslastest. Hävitati endised maakonna - ja vallavalitsused. Algasid areteerimised. Sindist saadeti Pärnu vanglasse Sindi vabriku revolutsioonilised töölised Seljamaa, Sillaots, Känd j.t.² Nii Pärnu kui ka Sindi bolševikud, keda ei areteeritud, olid sunnitud ajutiselt põranda alla minema. Paljudel Pärnu bolševikel õnnestus pääseda Nõukogude Venemaale.

x x
x

Ajavahemik 1917. aasta novembrist kuni 1918. aasta veebruarini oli nõukogude võimu kindlustamise ja sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise periood. Nõukogude võimu kindlustamise eeltingimuseks oli kohalike kodanlike võimuorganite: maakonna - ja linnavalitsuse likvideerimine. Pärnus

¹ Eesti IV, Pärnumaa, lk. 233 ja lk. 736.

² Miil, J., Poliitilise võitluse eesliinil, EKP Ajaloo Instituudilt saadud andmed, lühendatult ilmunud ajalehes "Pärnu Kommunist" nr. 133, 6. XI 1957.

toimus maakonnaavalitsuse likvideerimine 28. detsembril 1917, ning linnavalitsuse laialisaatmine 1918. aasta alguses. Nõukogude võimu kindlustamisel Pärnus etendas tähtsat osa Sõjaline Revolutsioonikomitee, mis moodustati 1917. aasta 30. oktoobril. Ilma revolutsiooniliste sõdurite toetuseta oleks nõukogude võimu kehtestamine Pärnus olnud raskem, arvestades linna väikekodanlikku iseloomu.

VSDT(b)P Pärnu, Sindi ja Häädemeeste osakonnad seisid Oktoobrirevolutsiooni järgsel perioodil bolševistlikul seisukohal. VSDT(b)P Pärnu osakonnas, kus oli revolutsioonieelsel perioodil veel poolmenševistlike seisukohtadega liikmeid, toimus parteiridade koondamine.

Maakonnas algas Oktoobrirevolutsiooni võidu kindlustamine tööliste saadikute nõukogude ning punakaardi salkade loomisega. Alustati maadekreedid elluviimist, mille tulemusi aga maaproletariat ei saanud kasutada sakslaste sissetungi tõttu.

Lõppkokkuvõte

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamise ja läbiviimine on murrangulise ja määratu suure tähtsusega ajajärk eesti rahva ajaloos. Eesti ühiskond oli küps sotsialistliku revolutsiooni läbiviimiseks ja see teostati revolutsioonilise töölisklassi, maata ja vähese maaga talupoegade osavõtul bolševike partei juhtimisel. Oktoobrirevolutsiooni periood on eesti töörahva ühiskondlik-poliitilise arengu suurimaid tõusu - aegu, mille poliitiliste kogemuste vilja pole suutnud hävitada eesti kodanlike natsionalistide terrori ja vale.

Pärnu töörahva võitlus sotsialistliku revolutsiooni teostamise eest on üheks lüliks kogu Venemaa rõhutatud rahvaste võitluses uue ühiskondliku korra loomise eest. Toetudes marksistlik-leninlikule õpetusele proletaarsest revolutsionist ja proletariaadi diktatuurist, asus Pärnu töörahvas peale nõukogude võimu kehtestamist bolševike juhtimisel üles ehitama uut nõukogude riiki. Oktoobrirevolutsiooni teostamise käigus

tugevnes ja karastus Pärnu töörahvas ning tema eesrindlik väesalk - bolševike partei.

Vebruarirevolutsiooni päevil polnud Pärnus ega maakonnas loodud VSDT (b) P osakondi, mis oleks juhtinud ning organiseerinud töölisklassi revolutsioonilist liikumist ning seetõttu asus kodanlus, kasutades tööliste vähest klassiteadvust, juhtima nii linna kui ka maakonna poliitilist ning majanduslikku elu. Pärnu linna klassikoosseis märtsis 1917.a. oli väikekodanlik, kuna Pärnu tähtsam tööstusettevõtte "Valdho^{fi}" tselluloosivabrik hävis 1915.a. augustis. Tööstusproletariaat jäädes kindla töökohata oli sunnitud linnast lahkuma. Aastal 1917. moodustasid Pärnu töölisklassi väikeettevõtete töölised, keda täiendasid maalt linna tulnud talupojad. 1917.aasta aprillis-mais loodi parteiorganisatsioonid Pärnus, Sindis ning Häädemeestel. Nagu kasutada olnud materjalid näitavad, oli Sindi parteiorganisatsioon üks rohkearvulisemaid ning tugevamaid Pärnu maakonnas. Alates VSDT (b) P Sindi osakonna loomisest 1. mail 1917.a. hakkas kogu Sindi tööstusproletariaat koonduma bolševike partei ümber. Pärnus aga erinevalt Sindist polnud arvukat tööstusproletariaati, kelle eesrindlikud hulgad oleks võinud kuuluda bolševike parteisse, oli parteitöö tunduvalt nõrgem. Oktoobrirevolutsiooni eelsel perioodil kuulus VSDT(b)P Pärnu osakonna ridadesse peale tööliste bolševike ka poolmenševistliku kallakuga liikmeid.

Kui Veebruarirevolutsiooni teostamise käigus etendas Pärnus juhtivat osa kodanlus, kes haaras revolutsiooni esimestel päevadel enda kätte kogu võimutäieuse, siis Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamise ja läbi viimise ajaks oli töörahvas asunud toetama bolševike parteid. Suurt abi revolutsiooni ettevalmistamise käigus andsid Pärnu töölistele Tallinna bolšševikud: Suuder, Ikmelt, Klas, Paist j.t., keda suunati agitatsioonilisele tööle Pärnusse ning maakonda.

Võrreldes Tallinna, Narva ja Tartu revolutsiooniliste sündmuste käiku Pärnuga, ilmneb, kasutada olnud materjalidest, et revolutsioonilised sündmused siin hilinesid ning olid suhteliselt rahulikuma iseloomuga. See seletub kodanluse tugeva mõjuga nii Pärnu linnas kui ka maakonnas.

Otsest abi Oktoobrirevolutsiooni teostamise ning sotsialistlikul ülesehitustöö käigus andsid XII Armees Pärnus viibivad bolševistlikult meelstatatud sõjaväeosad, kellest moodustati Pärnu Sõjaline Revolutsioonikomitee ning kelle bolševikud kuulusid Pärnumaa Tööraha Nõukogu koosseisu.

Pärnumaa Tööraha Nõukogu asus teostama sotsialistlikku ülesehitustööd linnas ja maakonnas. Pärnumaa talupoeg võis tunda end esmakordselt täieõigusliku peremehena, keda ei rõhu balti parunite ega eesti maakodanluse võim.

Kuid enamuse nõukogude võimu esimesel perioodil Pärnus ja maakonnas teostatud ümberkorral-

dusi on pooliku iseloomuga. Nii ei suudetud maa-
kodanluse tugeva vastuseisu tõttu üle võtta kõiki
mõisaid ning kindlustada kõikidele maata talupo-
egadele maad. Linnas ei jõutud veel tööstuse natsio-
naliseerimiseni vaid piirduti tööliskontrolli
sisseseadmisega.

Sotsialistliku ülesehitustöö ning nõukogude
võimu kindlustamise perioodile on iseloomulik, et
Pärnus asutakse ümberkorraldusi teostama tundu -
valt hiljem kui teistes Eesti tööstuskeskustes ja
nad jäävad lõpuni viimata.

Pärnu, Viljandi ning teised väikekodanlikud
keskused olid erinevas olukorras, kuna siin oli
nõrk tööstus ning seoses sellega ka proletariaat.
Seetõttu oli Pärnus ja maakonnas nõukogude riigi
ülesehitamiseks vaja rohkem aega ja sügavat bol-
ševistlikku selgitustööd rahvamassides.

Kahtlemata periood 1917.a. novembrist kuni
saksa imperialistide sissetungini 1918.a. veebru-
aris oli liialt lühike selleks, et muuta väike -
kodanlik Pärnu nõukogude Pärnuks. Pärnu töörahvas
ei kaotanud lootust oma vabanemiseks. Ja 1940.aas-
tal asus Pärnu töölisklass koos kogu eesti rahva-
ga Eestimaa Kommunistliku Partei juhtimisel üles
ehitama nõukogude Pärnut.

Kasutatud kirjanduse ja allikmaterjalide

loetelu

1. Kirjandus ja artiklid.

1. Lenin, V.I., Sotsiaaldemokraatia kaks taktikat demokraatlikus revolutsioonis, Teosed, 9 kd., Tallinn, 1952.
2. Lenin, V.I., Revolutsiooni õppetunnid, Teosed, 24.kd., Tallinn, 1954.
3. Lenin, V.I., Kiri seltsimeestele bolševikele, kes võtavad osa Põhjapiirkonna Nõukogude piirkondlikust kongressist, Teosed, 26.kd., Tallinn, 1954.
4. Lenin, V.I., Mis on Nõukogude võim?, Teosed, 29.kd., Tallinn, 1954.
5. Kingissepp, V., Kellele iseseisvus kellele ike, Tallinn, 1946.
6. Besti IV, Pärnumaa, Tartu, 1930.
7. *История гражданской войны в СССР, том II, Москва, 1943.*
8. Miil, J., Poliitilise võitluse eesliinil, EKP Ajaloo Instituudilt saadud andmed, lühendatult ilmunud ajalehes "Pärnu Kommunist" nr.133,6.XI 1957.

9. Moosberg, H., Eesti kodanluse kontrrevolutsiooni-
lisest tegevusest ja töörahva võit-
lusest selle vastu sotsialistliku
revolutsiooni rahuliku arengu peri-
oodil (märts - juuli algus 1917);
Kogumik Suur Sotsialistlik Oktoob-
rirevolutsioon Eestis, Tallinn, 1957.
10. Rabtšinski, I., Oktoobripäevad Eestis, Ajakiri
"Klassivõitlus", Leningrad, 1919.
11. Reiman, V., Eesti bolševikud võitluses nõu -
kogude võimu eest aastail 1917-
1918, Tallinn, 1957.
12. Reiman, V., Võitlus nõukogude võimu eest
Eestis 1917-1918, Ajakiri "Eesti
Bolševik" nr.10, Tallinn, 1949.
13. Siilivask, K., Tartu linna ja maakonna töörahva
võitlus nõukogude võimu eest
1917.a.märts - 1918.a.veebruar
(Diplomitöö) Tartu, 1951.
14. Suur Sotsialistlik Oktoobrerevolutsioon Eestis,
Dokumentide ja materjalide kogumik, Tallinn,
1957.
15. Võitlus nõukogude võimu eest, Veebruari - ja
Oktoobrerevolutsioonist Eestis, Aktiivselt osa-
võtnute mälestuste kogu, Tallinn, 1957.

2. Perioodika.

1. Ajaleht " Kiir ", Tallinn, 1917.
2. --- " Kolhoosi Tee " , Kilingi-Nõmme, 1957.
3. --- " Maatamees ", Tallinn, 1917 - 1918.
4. --- " Eesti Teataja ", Tallinn, 1917 - 1918.
5. --- " Pärnu Kommunist ", Pärnu, 1956 - 1957.
6. --- " Postimees" Pärnu väljaanne,
Pärnu, 1917.
7. --- " Tööline ", Tallinn, 1917 - 1918.

3. Mälestused ja arhiivmaterjal.

1. O.Laane mälestused, Pärnu koduloomuuseum.
2. A. Tolli mälestused, Pärnu koduloomuuseum.
3. A. Slezini mälestused, Pärnu koduloomuuseum.
4. J.Vaimani mälestused, Pärnu koduloomuuseum.
5. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Ajaloomuuseumist saadud andmed Pärnu maakonna mõisate ülevõtmise ning tööliste saadikute nõukogude moodustamise kohta.
6. ENSV RAKA, fond 296, s.-ü. 7 leht 99
7. EKPA , fond 6364, nim. 1, s.-ü. 227 leht 1,3.

S i s u k o r d

S i s s e j u h a t u s lk.1-7.

I Veebruarirevolutsioon ja kaksikvõimu periood Pärnus ja maakonnas lk.8-27

II Relvastatud ülestõusu ettevalmistamine ja Oktoobrirevolutsiooni võit Pärnus ja maakonnas lk.28-50

III Nõukogude võimu kindlustamine ja sotsialistlik ülesehitustöö Pärnus ja maakonnas lk.51-69

Lõppkokkuvõte lk.70-73

Kasutatud kirjanduse ja allikmaterjalide loetelu lk.74-76